

Munich Personal RePEc Archive

Hidden Unemployment in Greece

Ioannidis, Yiorgos

November 2013

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/52120/>
MPRA Paper No. 52120, posted 10 Dec 2013 14:29 UTC

Η κρυφή ανεργία στην Ελλάδα

Hidden Unemployment in Greece

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ / Yiorgos Ioannidis

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ / November 2013

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του Παρατηρητηρίου Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ) και χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013.

This study was conducted on behalf of the Observatory of Economic and Social Developments of the Labour Institute of the Greek National Confederation of Laborers (INE-GSEE) and was funded by the European Social Fund and the Greek Ministry of Labour and Social Security under the O.P. "Human Resources Development" 2007-2013.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Summary	4
ΣΥΝΟΨΗ	7
1. Εισαγωγή, ορισμοί και μεθοδολογία.....	11
Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις.....	11
Σχετικά με την κρυφή ανεργία.....	13
Ζητήματα ορισμών.....	15
Εκτίμηση του πραγματικού ποσοστού ανεργίας, μεθοδολογικές παρατηρήσεις	17
2. Κύριες εξελίξεις ως προς το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, της απασχόλησης και της ανεργίας	20
Εργατικό δυναμικό.....	20
Απασχόληση	23
Ανεργία	24
3. Εισροές στην αγορά εργασίας	26
4. Οι εκροές από την αγορά εργασίας και η κρυφή ανεργία.....	31
Οι κρυφοί άνεργοι και τα χαρακτηριστικά τους.....	31
Οι υποαπασχολούμενοι και τα χαρακτηριστικά τους	34
Οι υπέραπασχολούμενοι	35
5. Το πραγματικό ποσοστό ανεργίας.....	36
Μικροοικονομική εκτίμηση (Australian Council of Social Service).....	36
Μακροοικονομική εκτίμηση (Mitchell 2000)	39
6. Παράρτημα πινάκων	40
7. Βιβλιογραφικές παραπομπές	51

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ & ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Πίνακας 1: Επιθυμητές και πραγματικές ώρες απασχόλησης σοβαρά υποαπασχολούμενων και υπέρ-απασχολούμενων (έτος 2013, πληθυσμός 15-64 ετών) / Wanted and actual hours of weekly employment (age 15-64).....	35
Πίνακας / Table 2: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας για το σύνολο του εργατικού δυναμικού (2008-2013) / Real unemployment rate – total labour force (2008-2013)	37
Πίνακας / Table 3: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας ανά φύλο (2008-2013) / Real unemployment rate – by sex (2008-2013)	37
Πίνακας / Table 4: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα (2008-2013) / Real unemployment rate – by age group (2008-2013)	38
Πίνακας / Table 5: Κρυφή ανεργία (H) και πραγματικό ποσοστό ανεργίας (U_{real}) βάσει διαφορετικών εκτιμήσεων για το ποσοστό ανεργίας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης (x) / Hidden unemployment (H) & real unemployment (U_{real}) according levels of unemployment in full employment situation (x)	39
Πίνακας 8: Εισροές και εκροές προς και από το εργατικό δυναμικό, Σύνολο οικονομίας, πληθυσμός 15+	40
Πίνακας 9: Σύνθεση άνεργου πληθυσμού.....	40
Πίνακας 10: Ποσοστιαία κατανομή εισερχόμενων στην αγορά εργασίας ανά ηλικιακή ομάδα και επίπεδο εκπαίδευσης	41
Πίνακας 11: Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας (σε χιλιάδες) ανά ηλικιακή ομάδα και κύρια ασχολία ένα χρόνο πριν	42
Πίνακας 12: Ποσοστό ανεργίας εισερχόμενων στην αγορά εργασίας	43
Πίνακας 13: Κατανομή (%) των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που βρήκαν εργασία.....	44
Πίνακας 14: Εξερχόμενοι από την αγορά εργασίας, βασικά χαρακτηριστικά.....	45
Πίνακας 15: Βασικά χαρακτηριστικά των κρυφών άνεργων	46
Πίνακας 16: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος ήταν εντός του εργατικού δυναμικού	47
Πίνακας 17: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος ήταν εκτός του εργατικού δυναμικού	48
Πίνακας 18: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος απασχολούταν ως νοικοκυρές	49
Πίνακας 19: Βασικά χαρακτηριστικά των υποαπασχολούμενων (απασχόληση \leq 16 ωρών εβδομαδιαίως & επιθυμία απασχόλησης για περισσότερες ώρες)	50

Διάγραμμα / Chart 1: Ροές μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Μέσοι όροι περιόδου 2008-2013 (άτομα σε χιλιάδες), πληθυσμός 15-64 ετών / Flows between employment, unemployment and inactivity (average of the period 2008-2013, in thousands, 15-64 year old)	21
Διάγραμμα / Chart 2: Ροές μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Περίοδος 2012-2013 (άτομα σε χιλιάδες), πληθυσμός 15-64 ετών / Flows between employment, unemployment and inactivity (average of the period 2012-2013, in thousands, 15-64 year old).....	21
Διάγραμμα / chart 3: Μεταβολή (%) ΑΕΠ και εργατικού δυναμικού (ηλικίες 15+) ανά τρίμηνο (σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους) / GDP growth and labour force (age 15+) per quarter (according quarter of the previous year)	22
Διάγραμμα / Chart 4: Απασχολούμενοι, 15+ (2000=100) / Employment, age 15+ (2000=100)	23
Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής της απασχόλησης (2008-2013).....	23
Διάγραμμα / Chart 6: Μισθωτοί ανά εργοδότη / Employees per employe.....	23
Διάγραμμα / Chart 7: Άνεργοι, 15+ (2000=100) / Unemployed (2000+100)	24
Διάγραμμα / Chart 8: ποσοστό ανεργίας ανά φύλο / Unemployment Rate by sex.....	24
Διάγραμμα/Chart 9: Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα	24
Διάγραμμα / Chart 11: Ποσοστό μακροχρόνια ανέργων / Long-term unemployed.....	25
Διάγραμμα 10: Αιτία απώλειας εργασίας, άνεργοι 15+, έτος 2013	25
Διάγραμμα 12:Κατανομή (%) των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας ανά φύλο και εκπαιδευτικό επίπεδο.....	26
Διάγραμμα 13: Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας ανά ηλικιακή ομάδα / Entrants to the labour market by age	26
Διάγραμμα 14: εκροές ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού / outflows as % of the labour forc.....	31
Διάγραμμα 15: Κρυφοί άνεργοι ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού και του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (πληθυσμός 15-64 ετών) / Hidden unemployed as % of Labour Force and as % of inactive population (age 15-64)	32

Summary

The aim of the paper is to estimate of the size of hidden unemployment in Greece. By hidden unemployment we refer to those people who are unemployed or involuntarily underemployed but they are not counted as unemployed by the Labour Force Survey. To estimate the actual unemployment rate we used two methodologies: one proposed by the ACOSS (Australian Council of Social Service) and one developed by Mitchell (2000). The main findings of the study are:

The real unemployment rate

1. In the year 2013 the real unemployment rate reached 30.8% of the workforce, i.e. by 3.5 percentage points higher than the official unemployment rate. The difference between the real and the official unemployment rate tends to increase with rising unemployment.
2. The real female unemployment rate in 2013 was at 36.5% (+5.3% than the official unemployment rate).
3. Young people also exhibit much higher rates of real unemployment. In 2013 the real unemployment rate of the age group 15-24 was 63.8% (+4.8% than the official rate).

Labour force

4. During the period 2008-2013 the size of the workforce continued to increase in average by 15,000 people per year. However, during the last year (2012-2013) the net outflows from the labor market totaled 26,200 people.

Employment & Unemployment

5. With reference to 2008, employment in the Greek economy, decreased by 20.7% (950,000 people). This decrease is quite significant considering that during the period 1995-2005 –a period of robust growth– employment increased by 14.7%
6. The official unemployment rate jumped from 7.3 % in 2008 to 27.3 % in 2013
7. In 2013, 66.8 % of the unemployed are long-term unemployed. 41.1 % are unemployed for more than two years. Only 11% receive some sort allowance.
8. There are three characteristics (gender, age and educational level) which are closely related to employment and unemployment. In the worst position are young women with low educational level and are best placed men over age 45 with higher educational level

Inflows to the labor market

9. During 2013, 165,000 people entered the labor market, a little bit more than in 2012 and almost the same as in 2009. In that sense the crisis did not had a significant impact in the size of total inflows to the labour market. Nonetheless, there were changes on the characteristics of entrants.

10. Employment crisis pushes into job search people of younger age (mainly 15-19 year old) which during the past would not be seeking work. This is a negative development because it is linked with lower educational level. Rising unemployment and reduced household income acts as counter-motive to education. The educational level of the youth up to 24 year old who entered the labor market in 2013 was lower compared with 2008. The number of entrants aged 25-29 with a university degree also decreased.
11. The employment crisis also pushes into job search older people (mainly housewives and a small number of pensioners).
12. The unemployment rate of the entrants is much higher than the national one (78.4% in average, 81.2% for women, 73.9% for men).
13. The percentage of entrants employed in the agricultural sector is lower than the national average. This is questioning the widespread belief that due to the crisis there is a shift towards agricultural work.
14. Entrants that find a job are employed at a higher rate in part-time or fixed-term jobs than the rest of the workers.

Outflows from the labor market

15. In 2013 the number of people recorded as "non-economic active" and which during the previous year were economically active was 191,000 (110,000 in 2008). 50% of them are up to 49 year old.
16. According the reason of withdrawal, 39.7% stated retirement; 34.3% stated either dismissal or termination of contract.
17. 29.4% stated they would like to have a job but they are not seeking for one; 45.3% think themselves as unemployed. These are strong indications that the size of the non- economically active population that is in fact unemployed is large.
18. In 2013 approximately 146,000 persons aged 15-64 years old (6.4% of non-economically active population) recorded by the LFS as "inactive" declared that they would like to work but they do not seek work (85,000 in 2008). The corresponding percentage of the year 2008 is 3.6%.
19. Approximately one third of hidden unemployed in 2013 participated in the workforce over the previous year mainly as unemployed; 62% stopped working because either fired or because it was working on a fixed term contract.
20. One third of the hidden unemployed in 2013 are housewives; more than half are over 40 years old but a significant proportion (37.4%) aged 30-39 years. The vast majority has no job experience. Of those that have worked to the past the average time elapsed from the last job approximates 10 years.
21. There is a growing number of pensioners who say they would like to have a job. Their absolute number is not small (9,600 people) but has mushroomed in relation to 2008 (1,400 people).

The underemployed

22. In 2013 this group include 73,000 people (41,000 in 2008) meaning 4% of total employment (1.8 % in 2008); 60 % are women; 55.4% work from 11-16 hours a week . Worth noting is that 20% do not want a full-time position and say they would like to work up to 24 hours a week signifying need not only for full-time jobs but also for part-time ones. The net monthly earnings for the 83% does exceed €500. The percentage of university graduates in this population is high (25.8%).

ΣΥΝΟΨΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να δώσει μια εκτίμηση του μεγέθους της κρυφής ανεργίας καθώς και να αναλύσει τις ροές μεταξύ της απασχόλησης, της ανεργίας και του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας. Με τον όρο *κρυφή ανεργία* αναφερόμαστε σε εκείνα τα άτομα που είτε είναι ακούσια άνεργοι είτε υποαπασχολούμενοι αλλά δεν καταγράφονται ως *άνεργοι* από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Για την εκτίμηση του πραγματικού ποσοστού ανεργίας χρησιμοποιήσαμε δύο μεθοδολογίες: εκείνη που προτείνεται από το ACOSS (Australian Council of Social Service) και εκείνη που διατυπώθηκε αρχικά από το Perry (1971) και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τον Mitchell (2000). Από την μελέτη προέκυψαν τα παρακάτω κύρια συμπεράσματα:

Το πραγματικό ποσοστό ανεργίας

1. Η συμπερίληψη των κρυφών ανέργων στο εργατικό δυναμικό αυξάνει το απόλυτο μέγεθος του εργατικού δυναμικού, το μέγεθος της ανεργίας και το ποσοστό ανεργίας.
2. Κατά το έτος 2013 το πραγματικό ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 30,8% του εργατικού δυναμικού, δηλαδή κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το επίσημο ποσοστό ανεργίας.

Η υπέρβαση αυτή χαρακτηρίζει όλη την περίοδο που εξετάζουμε ενώ η διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας τείνει να αυξάνεται όσο αυξάνεται το ποσοστό ανεργίας γενικά, κάτι που σημαίνει ότι η επιδείνωση των μεγεθών της απασχόλησης διευρύνει τον αριθμό των κρυφών ανέργων και των σοβαρά υποαπασχολούμενων

3. Το πραγματικό ποσοστό ανεργίας των γυναικών για το 2013 διαμορφώθηκε στο 36,5% του εργατικού δυναμικού (+5,3% σε σχέση με το επίσημο ποσοστό ανεργίας). Η διαφορά του πραγματικού με το επίσημο ποσοστό ανεργίας στην περίπτωση των γυναικών είναι πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας των ανδρών.
4. Οι νέοι εμφανίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τα επίσημα. Το 2013 το πραγματικό ποσοστό ανεργίας της ηλικιακής ομάδας 15-24 ετών διαμορφώθηκε σε 63,8% υψηλότερο κατά 4,8 ποσοστιαίες μονάδες από το επίσημο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας είναι υψηλότερη στους νέους 15-24 ετών και στους μεγαλύτερους σε ηλικία πολίτες (άνω των 50 ετών).

Εργατικό δυναμικό

5. Κατά την περίοδο 2008-2013 το μέγεθος του εργατικού δυναμικού συνέχισε να αυξάνεται μεσοσταθμικά κατά 15 χιλιάδες άτομα ετησίως. Ωστόσο, κατά το τελευταίο έτος (2012-2013) οι καθαρές εκροές από την αγορά εργασίας (εισροές μείον εκροές) έφτασαν τις 26,2 χιλιάδες άτομα.

Απασχόληση & ανεργία

6. Με σημείο αναφοράς το 2008, η απασχόληση στην ελληνική οικονομία την περίοδο 2008-2013 μειώθηκε κατά 20,7% ή κατά 950 χιλιάδες άτομα. Η περιστολή είναι τεράστια, ειδικά εάν αναλογιστούμε ότι κατά την περίοδο 1995-2005, δηλαδή κατά τη διάρκεια μιας περιόδου έντονης ανάπτυξης, η απασχόληση αυξήθηκε σωρευτικά κατά 14,7%.
7. Η μείωση της απασχόλησης προκάλεσε μια τάση πόλωσης των επιχειρήσεων. Παρατηρείται μια τάση ενίσχυσης της απασχόλησης στις μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις. Το 2008 σε κάθε εργοδότη του αντιστοιχούσαν 8,5 μισθωτοί ή 9 μισθωτοί και βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση. Η αναλογία αυτή το 2013 είχε αυξηθεί σε 10,1 και 10,5 αντίστοιχα.
8. Το επίσημο ποσοστό ανεργίας εκτινάχτηκε από 7,3% το 2008 σε 27,3% το 2013.
9. Το 66,8% των ανέργων το 2013 είναι μακροχρόνια άνεργοι. Το 41,1% των ανέργων το 2013 είναι άνεργοι για περισσότερο από δύο έτη. Από το σύνολο των ανέργων μόλις το 11% λαμβάνει κάποιου είδους επίδομα.
10. Σε χειρότερη θέση βρίσκονται οι γυναίκες και οι νέοι. Υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία και εκπαιδευτικό επίπεδο) τα οποία σχετίζονται στενά με την απασχόληση και την ανεργία. Τα χαρακτηριστικά αυτά επιδρούν σωρευτικά. Στην χειρότερη θέση βρίσκονται οι νέες γυναίκες με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και στην καλύτερη θέση βρίσκονται οι άνδρες άνω των 45 ετών με υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο.

Εισροές στην αγορά εργασίας

11. Κατά το 2013 εισήλθαν στην αγορά εργασίας 165.000 άτομα, αριθμός ελάχιστα υψηλότερος σε σχέση με το 2012 και κινείται περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2009. Υπό αυτή την έννοια, η κρίση να επέδρασε σημαντικά ως προς το συνολικό μέγεθος των εισροών προς την αγορά εργασίας. Επέδρασε όμως στα χαρακτηριστικά των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας.
12. Η κρίση της απασχόλησης σπρώχνει προς την αναζήτηση εργασίας άτομα νεότερης ηλικίας τα οποία κατά το παρελθόν δεν θα αναζητούσαν εργασία, αλλά το κάνουν υπό τις τρέχουσες συνθήκες προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα. Επισημαίνεται η σημαντική ενίσχυση του εισερχόμενων ηλικίας 15-19 ετών. Η εξέλιξη αυτή αξιολογείται αρνητικά δεδομένου ότι σχετίζεται με την παρατήρηση ότι η είσοδος στην αγορά εργασίας από πολύ νεαρή ηλικία συνδέεται με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Η αύξηση της ανεργίας, η μείωση του οικογενειακού εισοδήματος και η ανάγκη εύρεσης συμπληρωματικών εισοδημάτων για το νοικοκυριό δρα ανασταλτικά ως προς την συνέχιση των σπουδών. Το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων έως 24 ετών που εισήλθαν στην αγορά εργασίας το 2013 ήταν χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο του 2008. Αντιθέτως, ο αριθμός των εισερχόμενων 25-29 ετών με πτυχίο ΑΕΙ μειώθηκε κάτι που αποτυπώνει τη μετανάστευση μεγάλου αριθμού πτυχιούχων νέων στο εξωτερικό προκειμένου να βρουν εργασία.
13. Επίσης, η κρίση της απασχόλησης ωθεί προς την αναζήτηση εργασίας άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (κυρίως γυναίκες που απασχολούταν ως νοικοκυρές αλλά και

μικρό αριθμό συνταξιούχων) που κατά το παρελθόν δεν συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό αλλά το κάνουν υπό τις τρέχουσες συνθήκες επίσης προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα.

Από τα παραπάνω προκύπτει μια ιδιόμορφη θετική επίπτωση της κρίσης της απασχόλησης. Η ανάγκη εισοδηματικής στήριξης του νοικοκυριού έσπρωξε σημαντικό αριθμό γυναικών που κατά το παρελθόν ήταν νοικοκυρές στην αναζήτηση εργασίας. Στο μέτρο που αυτή η προσπάθεια ευοδωθεί διασφαλίζεται όχι μόνο το αναγκαίο επιπλέον εισόδημα για το νοικοκυριό αλλά μπορεί να ενισχυθεί και η εισοδηματική αυτονομία αυτών των προσώπων. Σε αυτό το πλαίσιο, γεννιέται μια ανάγκη πολύπλευρης στήριξης αυτής της ομάδας των γυναικών προκειμένου η ένταξή τους στην αγορά εργασίας να μην είναι πρόσκαιρη αλλά διαρκής.

14. Το ποσοστό ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας είναι πολλαπλάσιο του εθνικού μέσου όρου φτάνει το 78,4% (81,2% για τις γυναίκες και 73,9% για τους άνδρες).

Σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για το σύνολο του εργατικού δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας με πτυχίο πανεπιστημίου είναι υψηλότερο από το μέσο ποσοστό ανεργίας του συνόλου των εισερχόμενων. Αντίστοιχα, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στο σύνολο του εργατικού δυναμικού, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εμφανίζουν οι μεσαίες και υψηλότερες ηλικιακές ομάδες στοιχείο που αποτυπώνει τα αυξημένα προβλήματα εύρεσης απασχόλησης όσο αυξάνεται η ηλικία.

15. Το ποσοστό των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα είναι μικρότερο του εθνικού μέσου όρου κάτι το οποίο αμφισβητεί τη διαδεδομένη πεποίθηση ότι λόγω της κρίσης υπήρξε μια στροφή προς τις αγροτικές εργασίες (εάν ίσχυε κάτι τέτοιο τότε το ποσοστό των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα θα ήταν υψηλότερο του αντίστοιχου ποσοστού για το σύνολο του εργατικού δυναμικού).
16. Οι εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας απασχολούνται σε πολύ υψηλότερο ποσοστό σε θέσεις μερικής απασχόλησης ή σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου συγκριτικά με τους υπόλοιπους εργαζόμενους.

Οι εκροές από την αγορά εργασίας

17. Κατά το έτος 2013 ο αριθμός των ατόμων που καταγράφηκε ως «μη οικονομικά ενεργός» και που κατά το προηγούμενο έτος ήταν οικονομικά ενεργός αριθμούσε 191 χιλιάδες άτομα έναντι 110 χιλιάδων το 2008 .
18. Το 50% των ατόμων που αποσύρθηκαν από την αγορά εργασίας κατά το 2013 είναι έως 49 ετών δηλαδή άτομα παραγωγικής ηλικίας. Μόλις το 39,7% δηλώνει ως αιτία αποχώρησης την συνταξιοδότηση. Το 34,3% δηλώνει ως αιτία αποχώρησης είτε την απόλυση είτε την λήξη της σύμβασης εργασίας. Το 29,4% δηλώνει ότι θα ήθελε να έχει μια εργασία μολοντί δεν αναζητά. Το 45,3% θεωρεί τον εαυτό του άνεργο και όχι μη οικονομικά ενεργό. Τα παραπάνω αποτελούν ισχυρές ενδείξεις ότι το μέγεθος του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού που στην ουσία είναι άνεργοι (κρυφοί άνεργοι) είναι μεγάλο.

19. Το 2013 περίπου 146.000 άτομα ηλικίας από 15 έως 64 ετών που καταγράφηκαν από την ΕΕΔ ως «μη οικονομικά ενεργοί» δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν να εργάζονται αλλά δεν αναζητούν εργασία (85.000 το 2008).

Δηλαδή, το 6,4% του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού δηλώνει ότι θα ήθελε εργασία αλλά δεν αναζητά. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό και σχεδόν το διπλάσιο από το αντίστοιχο του 2008 (3,6%).

Το 84% αυτοπροσδιορίζονται ως άνεργος, μολονότι η ΕΕΔ τους κατατάσσει στο μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

20. Περίπου το 1/3 των κρυφών άνεργων του 2013 κατά το προηγούμενο έτος συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό κυρίως ως άνεργοι, οι περισσότεροι ως μακροχρόνια άνεργοι. Το 62% σταμάτησε να εργάζεται είτε διότι απολύθηκε είτε διότι απασχολούταν με σύμβαση ορισμένου χρόνου η οποία έληξε και δεν ανανεώθηκε. Το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι σχετικά υψηλό, δεδομένου ότι το 16,8% έχει πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ. Οι περισσότεροι ανήκουν στις μεσαίες ηλικιακές ομάδες (30-49 ετών).
21. Το 1/3 των κρυφών άνεργων του 2013, είναι έγγαμες γυναίκες νοικοκυρές. Λίγες περισσότερες από τις μισές είναι άνω των 40 ετών, αλλά ένα σημαντικό ποσοστό (37,4%) είναι ηλικίας 30-39 ετών. Η συντριπτική πλειονότητα δεν έχει εργασιακή εμπειρία. Από εκείνες που έχουν, οι περισσότερες είχαν απασχοληθεί πωλήτριες, υπάλληλοι γραφείου ή ανειδίκευτες εργάτριες. Ο μέσος χρόνος που έχει μεσολαβήσει από την τελευταία εργασία προσεγγίζει μεσοσταθμικά τα 10 έτη.
22. Υπάρχει μια διευρυνόμενη ομάδα συνταξιούχων που δηλώνουν ότι θα ήθελαν να είχαν μια εργασία. Το απόλυτο μέγεθος αυτής της ομάδας δεν είναι μεγάλο (αριθμεί 9.600 άτομα) αλλά έχει πολλαπλασιαστεί σε σχέση με το 2008 (όταν αριθμούσαν περίπου 1.400 άτομα). Οι μισοί περίπου (45,8%) βρίσκονται στην σύνταξη για λιγότερα από 5 έτη και το 70% δεν έχει συμπληρώσει 10 έτη στη σύνταξη.

Οι υποαπασχολούμενοι

23. Η ομάδα αυτή το 2013 (β' τρίμηνο) περιλαμβάνει 73.000 άτομα (από 41.000 το 2008), ήτοι το 4% του συνόλου των απασχολούμενων (1,8% το 2008). Το 60% είναι γυναίκες. Το 55,4% εργάζεται από 11 έως 16 ώρες την εβδομάδα. Αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το 20% δεν επιθυμεί θέση πλήρους ωραρίου και δηλώνει ότι θα ήθελε να εργάζεται έως 24 ώρες την εβδομάδα. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι σε ανεπάρκεια δεν βρίσκονται μόνο θέσεις πλήρους απασχόλησης αλλά και μερικής. Οι καθαρές μηνιαίες αποδοχές για το 83% δεν υπερβαίνουν τα 500€. Το ποσοστό των πτυχιούχων ΑΕΙ/ΤΕΙ σε αυτόν τον πληθυσμό είναι ιδιαίτερα υψηλό δεδομένου ότι το 25,8% διαθέτει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

1. Εισαγωγή, ορισμοί και μεθοδολογία

Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να δώσει μια εκτίμηση του μεγέθους της κρυφής ανεργίας. Η εμπειρική ανάλυση της αγοράς εργασίας παραδοσιακά επικέντρωνε στην ανάλυση εκείνων των παραγόντων που καθορίζουν τον όγκο της απασχόλησης και της ανεργίας. Ωστόσο, μετά την διατύπωση του μοντέλου των Diamond, Mortensen και Pissarides η έμφαση σταδιακά μετατοπίστηκε προς την εξέταση των ροών μεταξύ της απασχόλησης, της ανεργίας και του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού λόγω υπόθεσης ότι αυτές οι ροές επηρεάζουν καθοριστικά τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς εργασίας όπως το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και το ποσοστό ανεργίας (ενδ. βλ. Davis κ.ά. 1998, Davis κ.ά. 2008, Elsby κ.ά. 2008, Shimer 2007, Petrongolo & Pissarides 2008, Stockhammer & Klär 2008).

Αυτή η εργασία βασίζεται σε δύο υποθέσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, η εικόνα που λαμβάνουμε από τις επίσημες στατιστικές απασχόλησης και ειδικότερα η εκτίμηση του ποσοστού ανεργίας και του μεγέθους του εργατικού δυναμικού τείνουν να υποεκτιμούν τα πραγματικά μεγέθη. Το συγκεκριμένο ζήτημα δεν είναι νέο στη σχετική βιβλιογραφία. Πολλοί ερευνητές έχουν από παλιά θέσει το ερώτημα του κατά πόσο ένα τμήμα του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού μπορεί στην ουσία να θεωρηθεί ως άνεργο, άρα και εντός του εργατικού δυναμικού (ενδ. βλ. Gomez 2010, Flinn & Heckman 1983, Barrett 2002, Mitchell 2007). Η υπόθεση αυτή ευνοείται από σειρά ερευνών σύμφωνα με τις οποίες ορισμένες κατηγορίες του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού έχουν τις ίδιες πιθανότητες να μεταβούν στην απασχόληση με εκείνες που έχουν οι άνεργοι (ενδ. βλ. Joyce κ.α. 2003). Έτσι, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι Blanchard & Diamond (1990) υποστήριξαν την ανάγκη διάκρισης του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε δύο κατηγορίες: εκείνους που δεν επιθυμούν εργασία και εκείνους που επιθυμούν. Οι δεύτεροι μπορούν να θεωρηθούν ότι κινούνται στα όρια της αγοράς εργασίας και είναι πιθανή (υπό ορισμένες προϋποθέσεις) η ένταξή τους σε αυτή (για μια αντίθετη άποψη βλ. Elliott & Dockery 2006).

Η δεύτερη υπόθεση, που συμπληρώνει την πρώτη, είναι ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης οι ροές από/προς την αγορά εργασίας και τον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό μεταβάλλονται. Ωστόσο, η κατεύθυνση της μεταβολής δεν είναι από πριν προσδιορισμένη.

Από τη μια πλευρά, ενεργοποιούνται τάσεις που μειώνουν το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και οι μειωμένες πιθανότητες απασχόλησης αυξάνουν τον αριθμό των απογοητευμένων ανέργων, δηλαδή εκείνων των ανέργων οι οποίοι θέλουν να εργαστούν αλλά δεν αναζητούν εργασία λόγω της πεποίθησής τους ότι δεν πρόκειται να βρουν μια. Βάσει της μεθοδολογίας της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού αυτός ο πληθυσμός δεν καταμετράται στο εργατικό δυναμικό, συνεπώς η αύξηση του αριθμού των απογοητευμένων ανέργων τείνει να μειώνει τόσο το μέγεθος του εργατικού δυναμικού όσο και το ποσοστό της ανεργίας. Επιπρόσθετα, η μείωση της απασχόλησης μπορεί να συνδυαστεί με αύξηση των συνταξιοδοτήσεων κάτι το οποίο επίσης μειώνει το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Αντίστοιχη επίδραση,

ως προς τη μείωση του εργατικού δυναμικού, μπορεί να έχει και η πεποίθηση των εργαζομένων ότι αναμένονται περικοπές στις συνταξιοδοτικές αποδοχές (εφάπαξ ή σύνταξη). Πρόκειται για μια κατάσταση γνωστή στην ελληνική οικονομία η οποία είχε ως αποτέλεσμα την οικιοθελή αποχώρηση σεβαστού αριθμού δημοσίων υπαλλήλων στην προσπάθειά τους να διασφαλίσουν όσο το δυνατόν υψηλότερο εφάπαξ ενόψει των αναμενόμενων περικοπών.

Από την άλλη πλευρά, η κρίση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας ενεργοποιούν ομάδες του πληθυσμού που μέχρι πρότινος δεν εντασσόταν στο εργατικό δυναμικό. Ο περιορισμός του οικογενειακού εισοδήματος δύναται να περιορίσει το χρόνο σπουδών είτε διότι οι οικογενειακοί πόροι δεν επαρκούν για να χρηματοδοτήσουν εκτεταμένες σπουδές, είτε γιατί οι ίδιοι οι φοιτητές/σπουδαστές αναγκάζονται να αναζητήσουν εργασία προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα ή προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις σπουδές τους. Αντίστοιχα, γυναίκες που στο παρελθόν δεν ήταν οικονομικά ενεργές και απασχολούταν ως νοικοκυρές μπορεί να αρχίσουν να αναζητούν εργασία προκειμένου να καλύψουν την απώλεια του οικογενειακού εισοδήματος.

Προς την ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών. Ακόμα και στο ενδεχόμενο που κάποιο νοικοκυριό δεν έχει πληγεί από την ανεργία ή δεν αντιμετωπίζει σημαντική μείωση του ονομαστικού του εισοδήματος, η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης ισοδυναμεί με μείωση του πραγματικού εισοδήματος συνεπώς μπορεί να ωθήσει κάποια από τα πρώην μη ενεργά μέλη του να αναζητήσουν εργασία.

Τέλος, εκτός από τους παράγοντες που αφορούν τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού (αριθμός μελών και αριθμός απασχολούμενων, ύψος εισοδήματος, πηγές εισοδήματος κ.ο.κ.) οι ροές μεταξύ της απασχόλησης, της ανεργίας και του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού επηρεάζονται από τη φυσιογνωμία τόσο της οικονομικής πολιτικής γενικότερα όσο και της πολιτικής απασχόλησης ειδικότερα. Όπως έδειξε ο Ernst (2011), όσο αυξάνει ο βαθμός προστασίας της απασχόλησης τόσο μειώνονται οι εκροές από την απασχόληση προς την ανεργία και τον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Οι πολιτικές απασχόλησης μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τις ροές από και προς την αγορά εργασίας μολονότι οι θετικές τους συνέπειες τείνουν να μειώνονται μακροπρόθεσμα με εξαίρεση τα επιδόματα ανεργίας τα οποία παίζουν σημαντικό θετικό ρόλο και μακροπρόθεσμα. Αντίστοιχα, από άλλες μελέτες (Hazans χ.χ.), προκύπτει ότι όσο αυξάνει το ύψος του κατώτατου μισθού τόσο μειώνονται οι ροές από την απασχόληση και την ανεργία προς τον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό λόγω της θετικής επίδρασης που έχει ο κατώτατος μισθός στην περιστολή των «απογοητευμένων ανέργων».

Σχετικά με την κρυφή ανεργία

Ο όρος *κρυφή ανεργία* περιλαμβάνει εκείνα τα άτομα τα οποία είναι είτε ακούσια άνεργοι είτε υποαπασχολούμενοι αλλά δεν καταγράφονται ως *άνεργοι* από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι η ΕΛ.ΣΤΑΤ. ακολουθεί τον ορισμό που καθιέρωσε η 13η Διεθνής Διάσκεψη των Στατιστικολόγων Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με τον οποίο ως «άνεργοι» θεωρούνται τα άτομα ηλικίας από 15 έως 64 ετών που δεν έχουν εργασία και:

- ζητούσαν εργασία (ως μισθωτοί ή για να αρχίσουν μια δική τους εργασία) τις τέσσερις προηγούμενες εβδομάδες από την εβδομάδα αναφοράς,
- μπορούσαν να αναλάβουν εντός των επόμενων δύο εβδομάδων την εργασία που τυχόν θα έβρισκαν, και
- έχουν κάνει συγκεκριμένες ενέργειες για να βρουν εργασία (π.χ. απευθύνθηκαν σε εργοδότες ή σε γνωστούς τους, παρακολουθούσαν αγγελίες σε εφημερίδες κλπ.).

Οι παραπάνω προϋποθέσεις είναι σωρευτικές, δηλαδή εάν δεν ισχύει κάποια εκ των τριών τότε το άτομο δεν καταγράφεται ως άνεργο αλλά ως μη οικονομικά ενεργό. Συνεπώς, για χαρακτηριστεί ένα άτομο άνεργο δεν επαρκεί να μην έχει εργασία και να είναι επιθυμεί μία. Η επιθυμία για εργασία δεν επαρκεί από μόνη της αλλά πρέπει να συνοδεύεται από ενέργειες αναζήτησης απασχόλησης εκ μέρους του συγκεκριμένου προσώπου.

Ωστόσο, ο παραπάνω ορισμός αποκλείει ορισμένες κατηγορίες ατόμων. Για παράδειγμα, αποκλείει τους *απογοητευμένους άνεργους* δηλαδή εκείνα τα άτομα που θεωρώντας ότι δεν θα βρουν εργασία παύουν να αναζητούν μία μολονότι θα ήταν διατεθειμένα να εργαστούν. Αποκλείει τις μητέρες ανήλικων τέκνων οι οποίες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις μιας τυπικής σύμβασης εργασίας. Επίσης αποκλείει μεγαλύτερης ηλικίας άτομα (55-64 ετών) τα οποία έχασαν την εργασία τους αλλά πεπεισμένα ότι δεν πρόκειται να βρουν άλλη (λόγω ηλικίας ή λόγω μειωμένων τυπικών προσόντων) δεν αναζητούν απασχόληση μολονότι θα ήθελαν μια. Αποκλείει άτομα με αναπηρία τα οποία θα ήθελαν να εργαστούν αλλά δεν μπορούν λόγω της έλλειψης σχετικών υποδομών τόσο στο δημόσιο χώρο όσο και στους χώρους εργασίας και, φυσικά, αποκλείει για προφανείς λόγους τους μετανάστες, κυρίως εκείνους χωρίς άδεια παραμονής ή εργασίας.

Βέβαια, το γεγονός ότι όλοι οι παραπάνω δεν εμφανίζονται στις στατιστικές της απασχόλησης και της ανεργίας, δεν σημαίνει ότι δεν βιώνουν το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που σχετίζονται με την ανεργία. Οι συνέπειες της κρυφής ανεργίας για τα άτομα δεν είναι δευτερεύουσες. Οι κρυφοί άνεργοι αντιμετωπίζουν υψηλότερη πιθανότητα να μην συμπεριληφθούν στις πολιτικές ή τα προγράμματα που στοχεύουν στην εύρεση εργασίας για τους άνεργους λόγω του ότι οι ιδιαίτερες ανάγκες τους δεν έχουν εκτιμηθεί σωστά.

Σε κάθε περίπτωση, τα προβλήματα του υφιστάμενου τρόπου μέτρησης της ανεργίας και της απασχόλησης δεν εξαντλούνται στα παραπάνω. Όπως εύστοχα επισημαίνει

η Denniss (2001) εάν μισό εκατομμύριο απασχολούμενοι υποχρεώνονταν ενάντια στη θέλησή τους να μεταβούν από θέσεις πλήρους απασχόλησης σε θέσεις μερικής απασχόλησης αυτή η μετάβαση δεν θα επιδρούσε καθόλου στο ποσοστό ανεργίας. Αντίστοιχα, τα άτομα που εργάζονται περισσότερο από 50 ώρες την εβδομάδα δεν καταγράφονται ως υπέρ-απασχολούμενοι (σε αντίστιξη με τους υπό-απασχολούμενους) διότι δεν έχει υιοθετηθεί αντίστοιχη στατιστική έννοια.

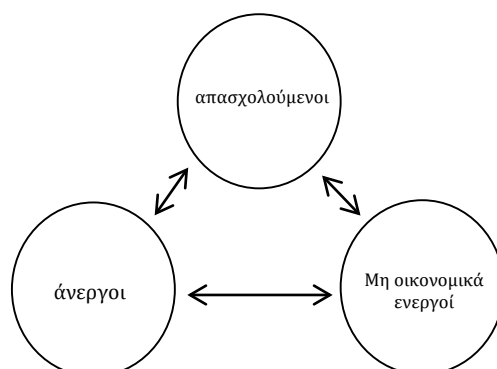
Κατά συνέπεια, πολιτικές απασχόλησης που προωθούν την απασχόληση γενικά εις βάρος της πλήρους απασχόλησης μπορεί να μειώσουν το επίσημο ποσοστό ανεργίας αλλά δεν αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που σχετίζονται με την έλλειψη αμειβόμενης εργασίας (δηλαδή τον λόγο για τον οποίο εκ πρώτης εξετάζουμε το ποσοστό ανεργίας). Εάν μια θέση πλήρους απασχόλησης (π.χ. 40 ωρών/εβδομάδα) σπάσει στα τέσσερα (10 ώρες/εβδομάδα) οι επίσημες στατιστικές θα δείξουν δημιουργήθηκαν τρεις νέες θέσεις εργασίας (για προσεγγίσεις που επικεντρώνουν στη μέτρηση της απασχόλησης και της ανεργίας βάσει των ωρών απασχόλησης βλ. Ross 1985, Wooden 1996 και Mitchell & Carlson 2000).

Βάσει των παραπάνω, εκτός από τις υφιστάμενες κατηγορίες βάσει των οποίων κατατάσσουμε τον πληθυσμό εργασιμής ηλικίας απαιτείται η ανάπτυξη επιπλέον κατηγοριών όπως η υπο-απασχόληση, η υπερ-απασχόληση, τα άτομα με οριακή σχέση με την αγορά εργασίας κ.ο.κ. Ο ορισμός του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας επιτρέπει διεθνείς συγκρίσεις μεταξύ των οικονομιών αποτυγχάνει όμως να συλλάβει την έκταση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που συνεπάγεται η έλλειψη αμειβόμενης απασχόλησης. Δεν προσδιορίζει εάν τα άτομα απασχολούνται τόσο ώστε να διασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος και φυσικά δεν περιλαμβάνει εκείνα τα άτομα τα οποία θα ήθελαν να εργαστούν αλλά έχουν σταματήσει να αναζητούν εργασία, τα άτομα που αντιμετωπίζουν εμπόδια στην αναζήτηση εργασία ή ακόμα και τα άτομα τα οποία δεν μπορούν να αναλάβουν άμεσα μια εργασία μολοντί θα ήθελαν να εργαστούν.

Για αυτό το λόγο, η διεθνής βιβλιογραφία αναφορικά με τα προβλήματα μέτρησης των μεγεθών της αγοράς εργασίας είναι μεγάλη και πάει πίσω τουλάχιστον 30 χρόνια. Σχεδόν στο σύνολό της αυτή η βιβλιογραφία υποστηρίζει την ανάγκη να διευρυνθούν οι στατιστικές κατηγορίες που χρησιμοποιούμε με πρώτη κίνηση την υιοθέτηση της έννοιας των κρυφών ανέργων, δηλαδή εκείνου του πληθυσμού που μολοντί είναι άνεργος δεν καταγράφεται ως τέτοιος από τις στατιστικές απασχόλησης (ενδεικτικά βλ. Stein 1967, OECD 1968, Flaim 1973, Gastwirth 1973, Shishkin 1976, Buss & Redburn 1988, Norwood & Tanur 1994, Castillo 1998).

Ζητήματα ορισμών

Η δυναμική των ροών από και προς την απασχόληση εδράζεται σε κάποιες θεμελιώδεις σχέσεις οι οποίες αποτυπώνονται στο επόμενο διάγραμμα:

Σε ό,τι αφορά τη μαθηματική έκφραση του παραπάνω διαγράμματος, εάν E είναι το σύνολο των απασχολούμενων, U το σύνολο των ανέργων και I το σύνολο του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, τότε:

- ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (W) δίνεται από το άθροισμα $E + U + I$,
- το εργατικό δυναμικό (L) ισούται με το άθροισμα $E + U$,
- το ποσοστό ανεργίας (u) ισούται με το γινόμενο U/L και,
- το ποσοστό απασχόλησης (p) ισούται με το γινόμενο L/W

Βάσει των παραπάνω, η συνολική απασχόληση διαμορφώνεται από την παρακάτω σχέση:

$$E_{t+1} = E_t + N_t^{UE} + N_t^{IE} - N_t^{EU} - N_t^{EI} \quad (\alpha)$$

Όπου N είναι οι ροές ανάμεσα στην απασχόληση, την ανεργία και τον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας. Δηλαδή η απασχόληση κατά το έτος t ισούται με την απασχόληση του προηγούμενου έτους συν τις ροές από την ανεργία προς την απασχόληση συν τις ροές από τον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό προς την απασχόληση μείον τις ροές από την απασχόληση στην ανεργία μείον τις ροές από την απασχόληση στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Αντίστοιχα, η παρακάτω εξίσωση αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο οι ροές επιδρούν στην ανεργία:

$$U_{t+1} = U_t - N_t^{UE} + N_t^{EU} - N_t^{UI} + N_t^{IU} \quad (\beta)$$

Δηλαδή η ανεργία κατά το έτος t ισούται με την ανεργία του προηγούμενου έτους μείον τις ροές από την ανεργία προς την απασχόληση συν τις ροές από την απασχόληση στην ανεργία μείον τις ροές από την ανεργία στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό συν τις ροές από μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό προς την ανεργία.

Η ΕΕΔ μας δίνει τη δυνατότητα απευθείας εκτίμησης των παραπάνω μεγεθών, χωρίς όμως να αποφεύγονται κάποια προβλήματα μέτρησης.

Ειδικότερα, ως *εισροές στην αγορά εργασίας* μπορεί να εννοηθεί το σύνολο των ατόμων που κατά το έτος αναφοράς ήταν μέλη του εργατικού δυναμικού και κατά το προηγούμενο έτος ανήκαν στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Για την εκτίμηση του αριθμού αυτών των ατόμων μπορούμε να απομονώσαμε από το σύνολο των οικονομικά ενεργών ατόμων κατά το έτος αναφοράς, εκείνα τα άτομα τα οποία στην «Ερώτηση 91: Ποια ήταν η κύρια ασχολία σας ένα έτος πριν» της ΕΕΔ απάντησαν οτιδήποτε άλλο εκτός από «εργαζόταν» ή «ήταν άνεργος». Δηλαδή απάντησαν κάτι εκ των εξής: «ήταν μαθητής ή σπουδαστής», «ήταν συνταξιούχος», «ήταν ανίκανος για εργασία», «ήταν νοικοκυρά», «υπηρετούσε την στρατιωτική του θητεία», «λοιπές περιπτώσεις». Ωστόσο, αυτή η εκτίμηση παράγει μια υπερεκτίμηση των εισροών στην αγορά εργασίας. Ο λόγος είναι η δήλωση ότι κατά το προηγούμενο έτος η *κύρια εργασία* κάποιου ήταν π.χ. φοιτητής δεν συνεπάγεται ότι ήταν και εκτός του εργατικού δυναμικού. Κατά συνέπεια οι μεταβολές ως προς το ύψος των εισροών τείνουν να εμφανίζονται εντονότερες σε σχέση με ότι ισχύει στην πραγματικότητα (επίσης βλ. Torres 2013).

Αντίστοιχα, με τη φράση *εκροές από την αγορά εργασίας* μπορούν να εννοηθεί το σύνολο των ατόμων που κατά το έτος αναφοράς ήταν εκτός του εργατικού δυναμικού και κατά το προηγούμενο έτος ήταν εντός. Προκειμένου να υπολογίσουμε αυτό το μέγεθος μπορούμε να απομονώσουμε από το σύνολο του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (κατά το έτος αναφοράς) εκείνα τα άτομα τα οποία στην «Ερώτηση 91 Ποια ήταν η κύρια ασχολία σας ένα έτος πριν» της ΕΕΔ απάντησαν είτε ότι «εργαζόταν» είτε ότι ήταν «ήταν άνεργος». Το κύριο ζήτημα σε ό,τι αφορά τις εκροές από την αγορά σχετίζεται με την εκτίμηση του αριθμού των «απογοητευμένων ανέργων» και των «κρυφών ανέργων».

Όπως προκύπτει από την εξίσωση (α), η μεταβολή του εργατικού δυναμικού από το ένα έτος στο άλλο πρέπει να ισούται με την απασχόληση του προηγούμενου έτους συν το υπόλοιπο των εισροών προς την αγορά εργασίας μείον τις εκροές από την αγορά εργασίας. Αυτό όμως δεν συμβαίνει, αφενός λόγω της υπερεκτίμησης των εισροών προς την αγορά εργασίας αφετέρου λόγω της ίδιας της μεθοδολογίας της ΕΕΔ. Η συνολική μεταβολή του εργατικού δυναμικού όπως προκύπτει από την ΕΕΔ προκύπτει από την σύγκριση δύο στιγμιαίων μετρήσεων (π.χ. εργατικό δυναμικό 2013 μείον εργατικό δυναμικό 2012) και όχι από την παρακολούθηση των μεταβολών της κατάστασης του ίδιου συνόλου ατόμων (εισροές μείον εκροές). Για αυτό το λόγο οι μεταβολές του εργατικού δυναμικού είναι περισσότερο έντονες εάν υπολογιστούν βάσει της διαφοράς εισροές μείον εκροές.

Απογοητευμένοι και κρυφοί άνεργοι: η εκτίμηση του αριθμού των «κρυφών ανέργων» ενέχει μια σειρά πρόσθετων παραδοχών. Για το σκοπό αυτό υιοθετήσαμε τον ορισμό

και την μεθοδολογία του ACOSS (Australian Council of Social Service) ενός δικτύου κοινωνικών οργανώσεων στην Αυστραλία το οποίο έχει αναπτύξει μια επαρκή επιστημονική μεθοδολογία για την μέτρηση της κρυφής ανεργίας. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό η κρυφή ανεργία περιλαμβάνει:

- Τους *ιδιαίτερα υποαπασχολούμενους εργαζόμενους*, δηλαδή εκείνα τα άτομα που απασχολούνται λιγότερο από 16 ώρες την εβδομάδα και επιθυμούν να εργαστούν περισσότερες ώρες,
- Τους *αποκλεισμένους άνεργους*, δηλαδή τα άτομα που δεν καταγράφονται από την ΕΕΔ ούτε ως απασχολούμενοι ούτε ως άνεργοι μολονότι θα επιθυμούσαν να εργαστούν.

Εκτίμηση του πραγματικού ποσοστού ανεργίας, μεθοδολογικές παρατηρήσεις

Η εκτίμηση του αριθμού των κρυφών ανέργων δεν είναι μια εύκολη υπόθεση (για μία επισκόπηση των μεθόδων βλ. Holst 2000). Σε γενικές γραμμές δεν υπάρχει μια κοινά αποδεκτή μεθοδολογία ακόμα και ορισμός αναφορικά με την κρυφή ανεργία (Holst & Spieß 2004). Ωστόσο, οι μεθοδολογίες που έχουν αναπτυχθεί ως τώρα μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες ομάδες: τις μακροοικονομικές προσεγγίσεις και τις μικροοικονομικές.

Τα μακροοικονομικά μοντέλα επικεντρώνουν στην ανάλυση της επίδρασης που έχει ο οικονομικός κύκλος στην αγορά εργασίας κυρίως υπολογίζοντας το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Στα πλαίσια αυτών των προσεγγίσεων το κρυφό εργατικό δυναμικό εν τέλει ισούται με τη διαφορά ανάμεσα στο μέγεθος του υφιστάμενου εργατικού δυναμικού με το μέγεθος του εργατικού δυναμικού σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Βασική υπόθεση είναι ότι σε περιόδους οικονομικής άνθισης το κρυφό εργατικό δυναμικό τείνει να μειώνεται, σε περιόδους οικονομικής κάμψης να αυξάνεται, ενώ σε ένα περιβάλλον πλήρους απασχόλησης εκμηδενίζεται. Στην ίδια γραμμή σκέψης, η εκτίμηση του κρυφού εργατικού δυναμικού χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να προβλεφθεί η μελλοντική προσφορά εργασίας (ενδεικτικά βλ. Fuchs 1995). Φυσικά το κύριο πρόβλημα σε αυτές τις προσεγγίσεις σχετίζεται με τον υπολογισμό του εργατικού δυναμικού σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης λόγω των αυξημένων υποθέσεων που απαιτεί αυτός ο υπολογισμός. Κατά δεύτερο λόγο, οι περισσότερες από τις μακροοικονομικές προσεγγίσεις υιοθετούν μια αυστηρή διάκριση ανάμεσα σε εκείνους που βρίσκονται εντός και εκτός της αγοράς εργασίας υπονοώντας ότι το κρυφό εργατικό δυναμικό αποτελείται από άτομα που δεν είναι ούτε άνεργοι ούτε εργαζόμενοι (Holst & Spieß 2004).

Από την άλλη πλευρά, μια τυπική εκδοχή μικροοικονομικής προσέγγισης αποτυπώνεται από την θεωρία των απογοητευμένων εργαζόμενων (*discouraged workers*). Η βασική υπόθεση εδώ είναι ότι η αναζήτηση εργασίας σε ένα περιβάλλον γενικευμένης ανεργίας είναι τόσο αποκαρδιωτική που οδηγεί ορισμένους άνεργους να εγκαταλείψουν την προσπάθεια να βρουν εργασία και να εξέλθουν της αγοράς εργασίας ενώ παράλληλα αποτρέπει κάποια άλλα άτομα να εισέλθουν στην αγορά εργασίας λόγω της πεποίθησής τους ότι δεν πρόκειται να βρουν δουλειά (Hamermesh & Ress 1993).

Στα πλαίσια αυτών των προσεγγίσεων έχει επίσης υποστηριχθεί ότι σε περιβάλλοντα ύφεσης και όταν ο κύριος φορέας του εισοδήματος του νοικοκυριού χάσει την εργασία του, άλλα μέλη του νοικοκυριού θα εισέλθουν στην αγορά εργασίας σε μια προσπάθεια αναπλήρωσης του εισοδήματος του νοικοκυριού. Σε αυτό το πλαίσιο, το μέγεθος της κρυφής ανεργίας μπορεί να αποτυπωθεί από την ακριβή σχέση ανάμεσα στις εκροές και στις εισροές στην αγορά εργασίας που περιεγράφηκαν παραπάνω.

Σε αυτή την εργασία, για την εκτίμηση του πραγματικού ποσοστού ανεργίας χρησιμοποιήσαμε δύο μεθοδολογίες, μία μικροοικονομική και μία μακροοικονομική.

Η μικροοικονομική είναι αυτή που προτείνεται από το ACOSS (Australian Council of Social Service). Βάσει αυτής της μεθοδολογίας η εκτίμηση του αριθμού των κρυφών άνεργων γίνεται βάσει μόνο ενός κριτηρίου, εκείνου της επιθυμίας για εργασία. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι προκειμένου να εκτιμήσουμε τον αριθμό των κρυφών άνεργων προσθέσαμε στον αριθμό των ανέργων και στον αριθμό του εργατικού δυναμικού εκείνα τα άτομα που καταγράφονται στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό αλλά στην Ερώτηση 58 της ΕΕΔ «θα θέλατε να έχετε μια εργασία;» απάντησαν «δεν αναζητώ εργασία αλλά θα ήθελα μία». Βάσει των παραπάνω το πραγματικό ποσοστό ανεργίας θα διαμορφώνεται από τον παρακάτω τύπο:

$$\text{Πραγματικό ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{άνεργοι} + \text{υποαπασχολούμενοι} + \text{κρυφά άνεργοι}}{\text{εργατικό δυναμικό} + \text{υποαπασχολούμενοι} + \text{κρυφά άνεργοι}}$$

Για την μακροοικονομική εκτίμηση χρησιμοποιήσαμε το μοντέλο που διατυπώθηκε αρχικά από το Perry (1971) και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τον Mitchell (2000) εισάγοντας όμως δύο μικρές τροποποιήσεις αναφορικά με το μέγεθος της απασχόλησης. Ειδικότερα, σε αντίθεση με τον Mitchell, ο όρος *συνολική απασχόληση* (α) περιλαμβάνει την απασχόληση στον πρωτογενή τομέα την οποία ο Mitchell εξαιρεί από το μοντέλο του, λόγω του ότι η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλότερη σε σχέση με την Αυστραλία, (β) δεν εξαιρεί την απασχόληση στα σώματα ασφαλείας (civilian employment) λόγω του ότι αυτή η διάκριση δεν μπορεί να γίνει βάσει των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού.

Βάσει των παραπάνω, ακολουθώντας τον Mitchell (2000) το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό δίνεται από τον παρακάτω τύπο:

$$LFPR_t = \beta_0 + \beta_1 LFPR_{t-1} + \beta_2 NPOP_t + \beta_3 T + \varepsilon_t \quad (1)$$

Όπου LFPR είναι το ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών), NPOP είναι το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στο πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας, T είναι μια γραμμική χρονική τάση όπου T = 1 για το 1983 (έτος κατά το οποίο έχουμε τα πρώτα στοιχεία της ΕΕΔ), T = 2 για το 1984... .. T = 31 για το 2013, ε είναι ο συντελεστής στοχαστικού λάθους, t είναι το έτος αναφοράς, β είναι οι παράμετροι προς εκτίμηση και β₂ η κυκλική ευαισθησία του ποσοστού συμμετοχής της απασχόλησης στον πληθυσμό.

Ο υπολογισμός του κρυφού ποσοστού ανεργίας απαιτεί την εκτίμηση του κενού συμμετοχής (participation gap - PRGAP_t). Το κενό συμμετοχής είναι η διαφορά ανάμεσα στο ποσοστό συμμετοχής της απασχόλησης στον πληθυσμό σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης με το υφιστάμενο (current) ποσοστό συμμετοχής της απασχόλησης στον πληθυσμό. Η βασική υπόθεση εδώ είναι ότι η αύξηση της απασχόλησης επηρεάζει και το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Αυτή η αύξηση μπορεί να θεωρηθεί ως το κρυφό εργατικό δυναμικό, δηλαδή ως εκείνα τα άτομα τα οποία θα συμμετείχαν στην αγορά εργασίας εάν οι πιθανότητες να βρουν απασχόληση ήταν καλύτερες. Η προσθήκη αυτών των ατόμων στο πραγματικό (actual) εργατικό δυναμικό μας δίνει αφενός το μέγεθος του εργατικού δυναμικού σε ποσοστό πλήρους απασχόλησης, αφετέρου το μέγεθος της κρυφής ανεργίας λόγω του ότι κατά την τρέχουσα περίοδο αυτά τα άτομα κατά τεκμήριο δεν έχουν εργασία ενώ θα μπορούσαν να αναλάβουν μία, άρα είναι άνεργοι.

Άρα το κενό συμμετοχής, το οποίο ταυτίζεται με την κρυφή ανεργία δίνεται από τον τύπο:

$$PRGAP_t = \beta_2 (NPOP_t^{FN} - NPOP_t) \quad (2)$$

Όπου PRGAP είναι το κενό συμμετοχής ή η κρυφή ανεργία, NPOP^{FN} είναι το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στο πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης και NPOP είναι το τρέχον (actual) ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στο πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας.

Συνεπώς, η εκτίμηση της κρυφής ανεργίας προϋποθέτει μια εκτίμηση για το ποσοστό συμμετοχής της απασχόλησης στον πληθυσμό σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης (NPOP^{FN}). Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει μια εκτίμηση του μεγέθους της απασχόλησης σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Το μέγεθος της απασχόλησης σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης δίνεται από τον τύπο:

$$N^* = \left(\frac{(1-x)(L-\beta_2 N)}{1-\beta_2(1-x)} \right) \quad (3)$$

Όπου N* είναι το ύψος της απασχόλησης σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης με ποσοστό ανεργίας x, L είναι το τρέχον (actual) εργατικό δυναμικό και N είναι το τρέχον ύψος της απασχόλησης.

2. Κύριες εξελίξεις ως προς το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, της απασχόλησης και της ανεργίας

Εργατικό δυναμικό

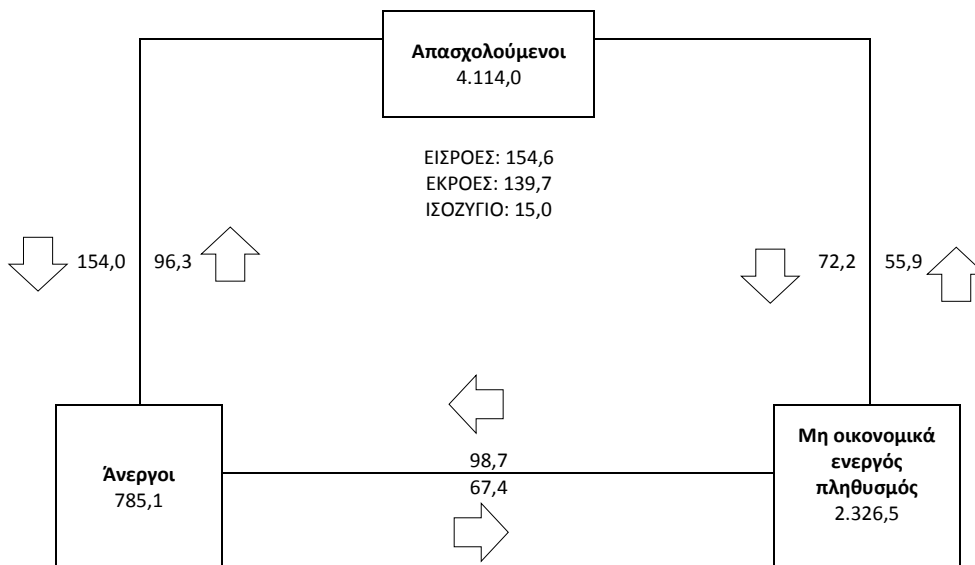
Στο [Διάγραμμα 1](#) και [Διάγραμμα 2](#) αποτυπώνονται οι ροές από και προς την αγορά εργασίας για την περίοδο 2008-2013 και για την περίοδο 2012-2013. Τα δύο διαφορετικά διαγράμματα απαιτούνται διότι οι ροές μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα έντονες κατά την περίοδο της κρίσης με αποτέλεσμα ο μέσος όρος της περιόδου 2008-2012 να συγκαλύπτει τη σημαντική επιδείνωση των τελευταίων ετών.

Όπως βλέπουμε, κατά την περίοδο 2008-2013 το μέγεθος του εργατικού δυναμικού συνέχισε να αυξάνεται μεσοσταθμικά κατά 15 χιλιάδες άτομα ετησίως. Ωστόσο, κατά το τελευταίο έτος (2012-2013) οι καθαρές εκροές από την αγορά εργασίας (εισροές μείον εκροές) έφτασαν τις 26,2 χιλιάδες άτομα. Κατά την περίοδο αυτή εξήλθαν από την αγορά εργασίας περίπου 190 χιλιάδες άτομα εκ των οποίων το 60,5% (115 χιλιάδες) ήταν άνεργοι. Πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι αυτή η κίνηση δεν αποτυπώνεται και στο μέγεθος του εργατικού δυναμικού όπως αυτό προκύπτει από το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων σε κάθε έτος λόγω των περιορισμών που έχουν αναφερθεί παραπάνω (βλ. Ενότητα 1, ζητήματα μεθοδολογίας και ορισμών).

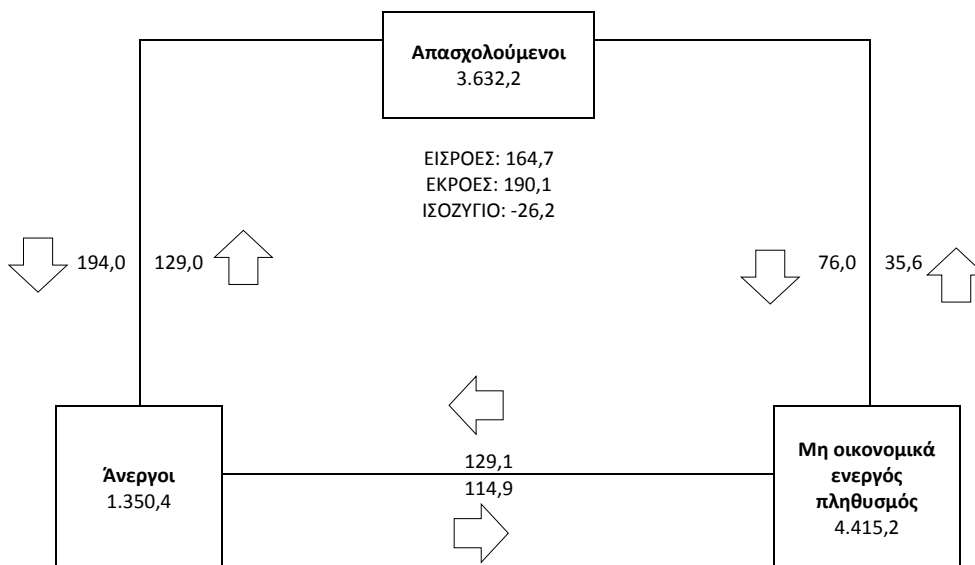
Το δεύτερο στοιχείο αφορά τις εισροές προς το εργατικό δυναμικό. Από τα περίπου 165 χιλιάδες άτομα που εισήλθαν στην αγορά εργασίας το 2013 τα 129 χιλιάδες δεν κατάφεραν να βρουν εργασία. Με άλλα λόγια, το ποσοστό ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας είναι πολλαπλάσιο του εθνικού μέσου όρου.

Σε γενικές γραμμές, η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού αποτυπώνει με χαρακτηριστικό τρόπο την υστέρηση που παρατηρείται στην προσαρμογή της απασχόλησης στην οικονομική συγκυρία ανεργίας ([Διάγραμμα 3](#)). Μολονότι, το ΑΕΠ άρχισε να συρρικνώνεται μετά το 2008, το ποσοστό συμμετοχής (ηλικίες 15+) συνέχισε να αυξάνεται έως και το 2010 φτάνοντας το 54%. Εκείνη τη χρονικά το εργατικό δυναμικό αριθμούσε 5.021 χιλιάδες άτομα έναντι 4.939 χιλιάδων το 2008. Έκτοτε το ποσοστό συμμετοχής άρχισε να μειώνεται σε μια αντίστροφη κίνηση με το ποσοστό ανεργίας.

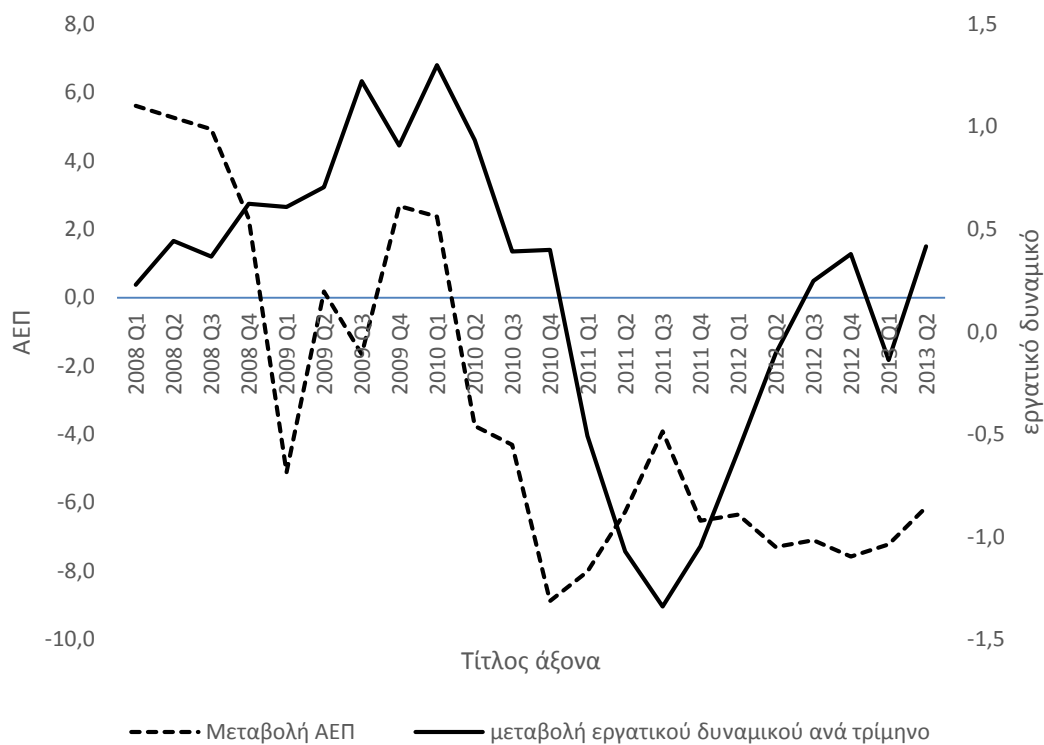
Διάγραμμα / Chart 1: Ροές μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Μέσοι όροι περιόδου 2008-2013 (άτομα σε χιλιάδες), πληθυσμός 15-64 ετών / Flows between employment, unemployment and inactivity (average of the period 2008-2013, in thousands, 15-64 year old).

Διάγραμμα / Chart 2: Ροές μεταξύ απασχόλησης, ανεργίας και μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Περίοδος 2012-2013 (άτομα σε χιλιάδες), πληθυσμός 15-64 ετών / Flows between employment, unemployment and inactivity (average of the period 2012-2013, in thousands, 15-64 year old)

Διάγραμμα / chart 3: Μεταβολή (%) ΑΕΠ και εργατικού δυναμικού (ηλικίες 15+) ανά τρίμηνο (σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους) / GDP growth and labour force (age 15+) per quarter (according quarter of the previous year)

Απασχόληση

Με σημείο αναφοράς το 2008, η απασχόληση στην ελληνική οικονομία την περίοδο 2008-2013 μειώθηκε κατά 20,7% ή κατά 950 χιλιάδες άτομα (622 χιλιάδες άνδρες και 328 χιλιάδες γυναίκες).

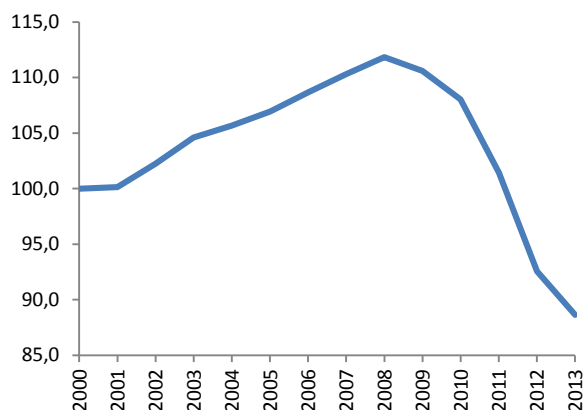
Η περιστολή είναι τεράστια, ειδικά εάν αναλογιστούμε ότι κατά την περίοδο 1995-2005, δηλαδή κατά τη διάρκεια μιας περιόδου έντονης ανάπτυξης, η απασχόληση αυξήθηκε σωρευτικά κατά 14,7%. Το ελπιδοφόρο στοιχείο αφορά το γεγονός ότι η μείωση της απασχόλησης εμφανίζει στοιχεία επιβράδυνσης κατά το 2013 (Διάγραμμα 5).

Σε κλαδικό επίπεδο, η εντονότερη απόλυτη μείωση της απασχόλησης εντοπίζεται στις υπηρεσίες από όπου χάθηκαν 476.000 θέσεις εργασίας οι περισσότερες από το εμπόριο (176.000), τις δραστηριότητες εστίασης και παροχής καταλύματος (60.000), τη δημόσια διοίκηση (48.000) και την εκπαίδευση (40.000).

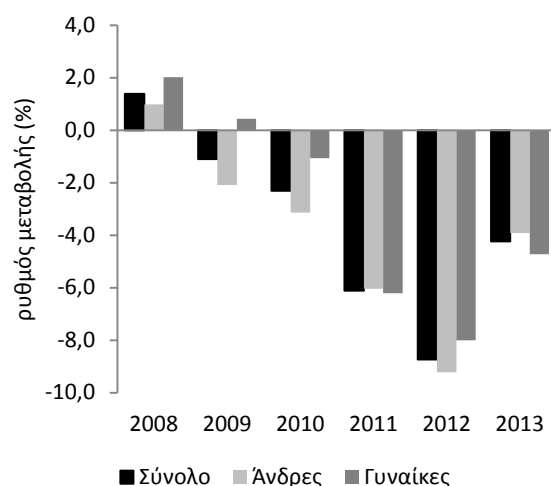
Ωστόσο το πλέον ανησυχητικό είναι η μείωση της απασχόλησης στην μεταποίηση και στις κατασκευές. Στην μεταποίηση η απασχόληση μειώθηκε κατά 200 χιλιάδες άτομα (-37,3% σε σχέση με το 2008) και στις κατασκευές κατά 176 χιλιάδες άτομα (-21,2% σε σχέση με το 2008). Οι απώλειες στον πρωτογενή τομέα ήταν μικρότερες. Ως αποτέλεσμα, το 2013 η απασχόληση στις υπηρεσίες αντιπροσώπευε το 71% του συνόλου της απασχόλησης (έναντι 66% το 2008) ενώ η απασχόληση στην μεταποίηση περιορίστηκε σε 9% του συνόλου (από 11% το 2008) και στις κατασκευές σε 5% από 9% το 2008. Με άλλα λόγια, η κρίση της απασχόλησης έπληξε κυρίως την μεταποιητική βάση της ελληνικής οικονομίας αποδυναμώνοντας της ακόμα περισσότερο.

Περισσότερο επλήγησαν οι μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Σε αυτές τις επιχειρήσεις οι εργασιακές σχέσεις είναι περισσότερο απρόσωπες (σε αντίθεση με τις πολύ μικρές επιχειρήσεις), συνεπώς η απόφαση για απόλυση περισσότερο

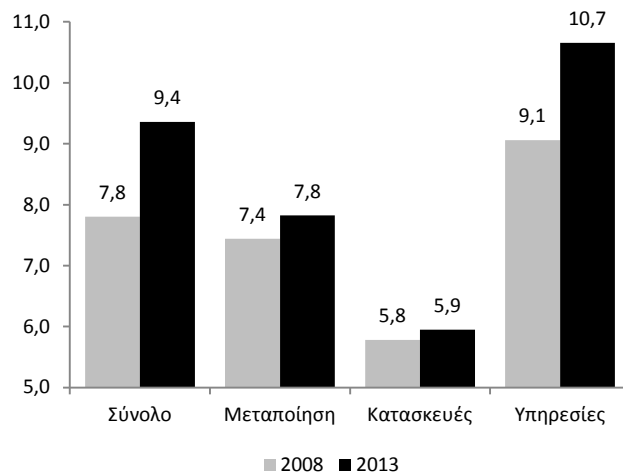
Διάγραμμα / Chart 4: Απασχολούμενοι, 15+ (2000=100) / Employment, age 15+ (2000=100)

Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής της απασχόλησης (2008-2013)

Διάγραμμα / Chart 6: Μισθωτοί ανά εργοδότη / Employees per employe

εύκολη. Ταυτόχρονα όμως, λόγω του μικρού τους μεγέθους, αυτές οι επιχειρήσεις δεν έχουν αναπτύξει μεθόδους οργάνωσης της εργασίας (σε αντίθεση με τις μεγάλες επιχειρήσεις) που θα τους επέτρεπε την διατήρηση της όγκου της απασχόλησης μέσω αλλαγών στην οργάνωση της εργασίας. Δεδομένου ότι οι μεταβολές της απασχόλησης στις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους ήταν εντονότερες, η μείωση της απασχόλησης προκάλεσε μια τάση πώλωσης των επιχειρήσεων. Ως αποτέλεσμα παρατηρείται μια τάση ενίσχυσης της απασχόλησης στις μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις. Εάν αφαιρέσουμε τον πρωτογενή τομέα όπου παρατηρείται υψηλό ποσοστό αυτό-απασχόλησης, το 2008 σε κάθε εργοδότη του αντιστοιχούσαν 8,5 μισθωτοί ή 9 μισθωτοί και βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση. Η αναλογία αυτή το 2013 είχε αυξηθεί σε 10,1 και 10,5 αντίστοιχα (Διάγραμμα 6).

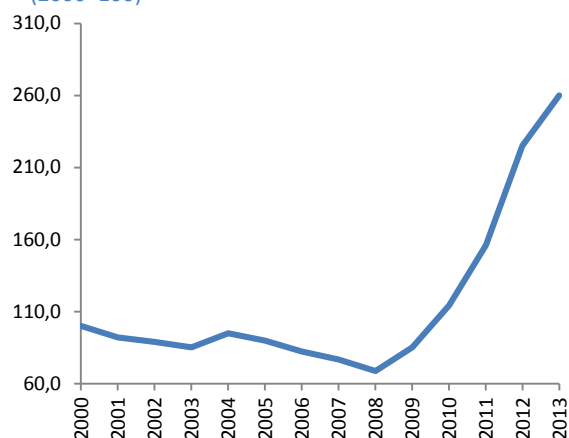
Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας εκτινάχτηκε από 7,3% (β' τρίμηνο 2008) σε 27,3% (β' τρίμηνο 2013).

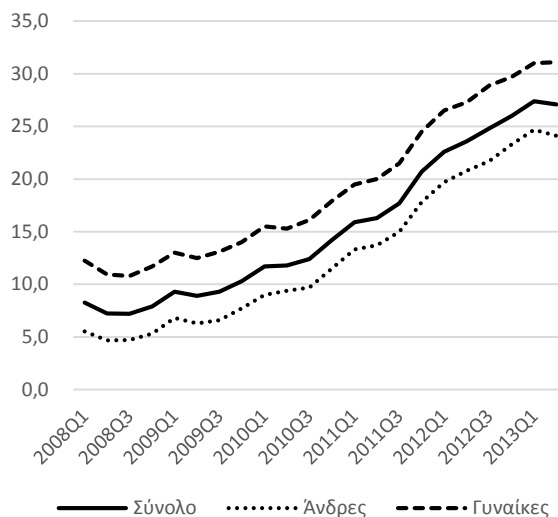
Σε χειρότερη θέση βρίσκονται οι γυναίκες και οι νέοι (Διάγραμμα 8 και Διάγραμμα 9). Βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι λόγω της καθολικής κρίσης στην απασχόληση επλήγησαν και ομάδες του πληθυσμού οι οποίες πριν την ύφεση θεωρούταν ως οι πλέον ενταγμένες στην αγορά εργασίας, δηλαδή οι άνδρες άνω των 30 ετών. Ο ρυθμός αύξησης της ανεργίας αυτής της κατηγορίας των εργαζομένων ήταν υψηλότερος σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες (νέοι, γυναίκες, πρωτοερχόμενοι στην αγορά εργασίας) με αποτέλεσμα να μεταβληθεί η εσωτερική κατανομή του πληθυσμού των ανέργων.

Το 2013 το 51,1% των ανέργων ήταν άνδρες (38,3% το 2008), ενώ οι νέοι άνεργοι, δηλαδή οι άνεργοι δίχως εργασιακή εμπειρία μειώθηκαν στο 23% του συνόλου των ανέργων το 2013 από 36,5% το 2008. Από

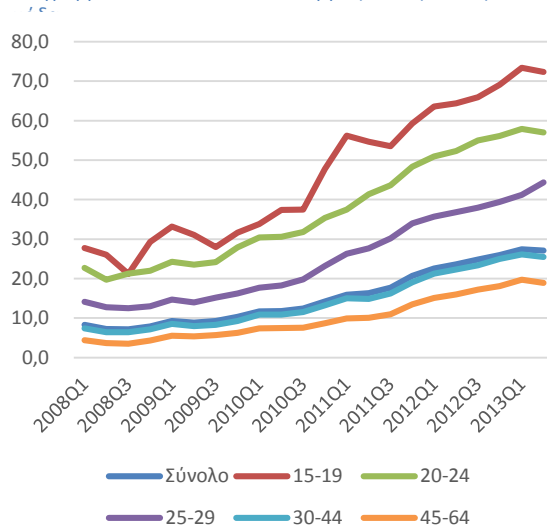
Διάγραμμα / Chart 7: Άνεργοι, 15+ (2000=100) / Unemployed (2000+100)

Διάγραμμα / Chart 8: ποσοστό ανεργίας ανά φύλο / Unemployment Rate by sex

Διάγραμμα/Chart 9: Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ο-

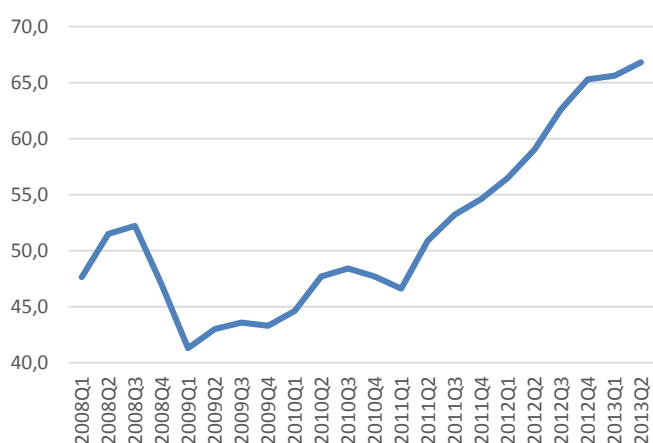
εκείνους που έχουν εργασιακή εμπειρία το 50% απώλεσε την εργασία του λόγω απόλυσης και το 30% λόγω του ότι ήταν περιορισμένης διάρκειας και δεν ανανεώθηκε. Σε ό,τι αφορά την ηλικιακή σύνθεση, 13,2% των ανέργων είναι έως 24 ετών, 34,3% είναι 25-34 ετών, 26,4% είναι 35-44 ετών και 26,1% είναι άνω των 45 ετών.

Το 66,8% των ανέργων το 2013 είναι μακροχρόνια άνεργοι (51,5% το 2008) δηλαδή άνεργοι για περισσότερο από ένα έτος. Ακόμα χειρότερα, το 41,1% των ανέργων το 2013 είναι άνεργοι για περισσότερο από δύο έτη. Επίσης από το σύνολο των ανέργων μόλις το 11% λαμβάνει κάποιου είδους επίδομα.

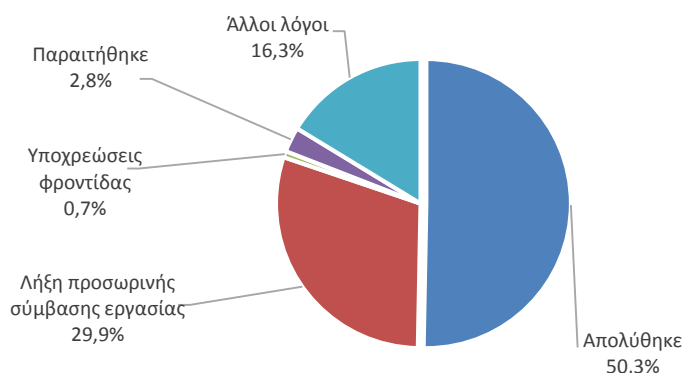
Το ανώτατο ολοκληρωμένο επίπεδο σπουδών για το 66,3% των ανέργων δεν υπερβαίνει το απολυτήριο Λυκείου. Ένα επιπλέον 20,4% έχει απολυτήριο τεχνικής σχολής και οι υπόλοιποι (13,2%) είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ (Πίνακας 9 στο παράρτημα).

Συμπερασματικά υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία και εκπαιδευτικό επίπεδο) τα οποία σχετίζονται στενά με την απασχόληση και την ανεργία. Οι γυναίκες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους άνδρες, οι νέοι εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους μεγαλύτερους σε ηλικία και άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από τα άτομα με υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Τα χαρακτηριστικά αυτά επιδρούν σωρευτικά, δηλαδή στην χειρότερη θέση βρίσκονται οι νέες γυναίκες με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και στην καλύτερη θέση βρίσκονται οι άνδρες άνω των 45 ετών με υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Επίσης σημαντικό ρόλο εμφανίζεται να παίζει και η οικογενειακή κατάσταση δεδομένου ότι τα ποσοστά ανεργίας των άγαμων εμφανίζονται υψηλότερα από τα αντίστοιχα των έγγαμων

Διάγραμμα / Chart 10: Ποσοστό μακροχρόνια ανέργων / Long-term unemployed

Διάγραμμα 11: Αιτία απώλειας εργασίας, άνεργοι 15+, έτος 2013

3. Εισροές στην αγορά εργασίας

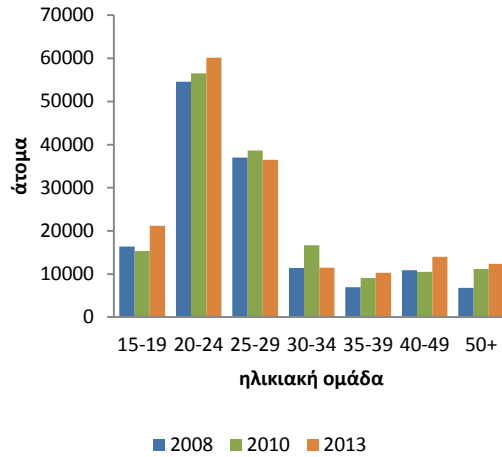
Κατά το 2013 εισήλθαν στην αγορά εργασίας 165.000 άτομα. Ο συνολικός αριθμός των ατόμων που εισήλθαν το 2013 στην αγορά εργασίας ήταν ελάχιστα υψηλότερος σε σχέση με το 2012 και κινείται περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2009. Υπό αυτή την έννοια, η κρίση δεν φαίνεται να επέδρασε σημαντικά ως προς το συνολικό μέγεθος των εισροών προς την αγορά εργασίας, μολονότι, όπως θα δειχθεί στα επόμενα, επέδρασε σημαντικά ως προς τη εσωτερική διάρθρωση αυτής της κατηγορίας του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ως προς το φύλο, οι 100 χιλιάδες ήταν γυναίκες και οι υπόλοιποι άνδρες. Δηλαδή και κατά το 2013 (όπως και στο σύνολο της περιόδου 2008-2013) ο ρυθμός εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας διατηρήθηκε σε υψηλότερα επίπεδα από εκείνον των ανδρών, στοιχείο που χαρακτηρίζει τις εισροές στην αγορά εργασίας από το 1995 και μετά. Μάλιστα, όπως θα δούμε παρακάτω η κρίση ενίσχυσε περαιτέρω αυτή τη τάση.

Ως προς την ηλικιακή κατανομή, είναι αναμενόμενο ότι οι εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας είναι κατά κύριο λόγο νέοι σε ηλικία, δηλαδή σε μεγάλο βαθμό είναι και πρωτοερχόμενοι στην αγορά εργασίας. Περίπου ένα στα δύο άτομα που εισήλθε στην αγορά εργασίας το 2013 ήταν έως 24 ετών. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω της κρίσης υπήρξαν αξιοσημείωτες αλλαγές ως προς την επιμέρους ηλικιακή σύνθεση αυτού του πληθυσμού και κυρίως τα εκπαιδευτικά του χαρακτηριστικά.

Τέλος, το ποσοστό των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας με ανώτερο συμπληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο εκείνο του Λυκείου ενισχύθηκε σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν, στοιχείο που συνιστά μια αντιστροφή των μακροχρόνιων τάσεων της αγοράς εργασίας σύμφωνα με τις οποίες μειωνόταν το ποσοστό εκείνων με απολυτήριο Λυκείου (ή και χαμηλότερο) εις όφελος εκείνων με δίπλωμα από Τεχνική Σχολή ή πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με το ζήτημα αυτό θα ασχοληθούμε αναλυτικότερα στα αμέσως επόμενα.

Διάγραμμα 13: Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας ανά ηλικιακή ομάδα / Entrants to the labour market by age

Διάγραμμα 12: Κατανομή (%) των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας ανά φύλο και εκπαιδευτικό επίπεδο

Συγκεφαλαιώνοντας τα επόμενα, από την ανάλυση προκύπτει ότι η οικονομική κρίση και η κρίση της απασχόλησης επέδρασε διαφορετικά στην συμπεριφορά των ατόμων αναλόγως του εκπαιδευτικού τους επιπέδου, του φύλου και της ηλικιακής ομάδας στην οποία ανήκουν. Εκτός από τους νέους 20-24 ετών που παραδοσιακά αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας (περίπου το 38%), η κρίση της απασχόλησης προκάλεσε τρεις κινήσεις:

- σπρώχνει προς την αναζήτηση εργασίας άτομα νεαρότερης ηλικίας τα οποία κατά το παρελθόν δεν θα αναζητούσαν εργασία, αλλά το κάνουν υπό τις τρέχουσες συνθήκες προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα,
- ωθεί προς την αναζήτηση εργασίας άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (κυρίως γυναίκες που απασχολούταν ως νοικοκυρές αλλά και μικρό αριθμό συνταξιούχων) που κατά το παρελθόν δεν συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό αλλά το κάνουν υπό τις τρέχουσες συνθήκες επίσης προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα.

Ειδικότερα:

(α) Πρέπει να επισημανθεί η σημαντική ενίσχυση του εισερχόμενων ηλικίας 15-19 ετών. Ο αριθμός τους κατά το έτος 2013 είναι αυξημένος κατά 29,5% σε σχέση με το 2008 (21.200 άτομα έναντι 16.300 αντίστοιχα). Η εξέλιξη αυτή αξιολογείται αρνητικά δεδομένου ότι σχετίζεται με την παρατήρηση ότι η είσοδος στην αγορά εργασίας από πολύ νεαρή ηλικία συνδέεται με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Η μείωση του εκπαιδευτικού επιπέδου του εργατικού δυναμικού έχει αρνητικές συνέπειες τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για το σύνολο της απασχόλησης και της ανεργίας. Σε ό,τι αφορά τα ίδια τα άτομα έχει επαρκώς τεκμηριωθεί ότι το χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο επιδεινώνει τις προοπτικές εύρεσης ποιοτικής απασχόλησης και αυξάνει την πιθανότητα παγίδευσης του ατόμου σε θέσεις εργασίας χαμηλής ποιότητας, προοπτικών και ασφάλειας. Σε ό,τι αφορά το σύνολο της απασχόλησης και της ανεργίας, έχει διαπιστωθεί ότι η ενίσχυση του ποσοστού των ατόμων με χαμηλές δεξιότητες στο σύνολο των ανέργων, λειτουργεί ως αντικίνητρο στις επιχειρήσεις να δηλώσουν τις κενές θέσεις εργασίας που ενδεχομένως διαθέτουν (πρόκειται για μια κατάσταση ανάλογη του *απογοητευμένου άνεργου*), μειώνοντας τις προοπτικές απασχόλησης όλων των ανέργων (ενδ. βλ. Ravenna & Walsh 2011).

Στην περίπτωση της Ελλάδας προκύπτει ότι η αύξηση της ανεργίας, η μείωση του οικογενειακού εισοδήματος και η ανάγκη εύρεσης συμπληρωματικών εισοδημάτων για το νοικοκυριό δρα ανασταλτικά ως προς την συνέχιση των σπουδών. Έτσι, ενισχύεται ο αριθμός εκείνων των ατόμων που δεν συνεχίζει τις σπουδές του μετά το Λύκειο προκειμένου να αναζητήσουν εργασία και παράλληλα αυξάνεται ο αριθμός των αποφοίτων πανεπιστημίου που δεν συνεχίζει τις σπουδές του σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

Τα στοιχεία της ΕΕΔ επιβεβαιώνουν τις παραπάνω παρατηρήσεις: το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων έως 24 ετών που εισήλθαν στην αγορά εργασίας το 2013 ήταν χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο του 2008 (Πίνακας 10). Από τους 81.300 νέ-

ους έως 24 ετών που εισήλθαν στην αγορά εργασίας το 2013, οι 51.200 είχαν ανώτερο συμπληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο έως και το απολυτήριο του Λυκείου. Από αυτούς οι 45.400 έχουν απολυτήριο Λυκείου και οι 6.800 έχουν απολυτήριο Γυμνασίου. Αυτοί οι νέοι αποτελούν το 31,5% του συνόλου των ατόμων που εισήλθαν στην αγορά εργασίας το 2013 ανεξαρτήτως ηλικίας και εκπαιδευτικού επιπέδου. Επίσης μολονότι αυξήθηκε ο αριθμός των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας με πτυχίο ΑΕΙ-ΤΕΙ μειώθηκε ο αριθμός εκείνων που διαθέτουν μεταπτυχιακό δίπλωμα (ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών).

Είναι σαφές ότι το πρόβλημα επικεντρώνεται στην πρώτη ομάδα, δηλαδή σε εκείνα τα άτομα τα οποία εισέρχονται στην αγορά εργασίας με ιδιαίτερα χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (έως και Λύκειο). Πρόκειται για 52.190 άτομα εκ των οποίων οι 20.700 είναι ηλικίας έως 19 ετών και οι υπόλοιποι είναι ηλικίας από 20-24 ετών. Για αυτό το τμήμα του εργατικού δυναμικού απαιτείται η άμεση ενεργοποίηση προγραμμάτων με στόχο την ενίσχυση των εκπαιδευτικών τους προσόντων. Αυτό μπορεί να γίνει είτε άμεσα μέσω την υλοποίησης στοχευμένων προγραμμάτων κατάρτισης, είτε έμμεσα μέσω της ενίσχυσης του εισοδήματος των νοικοκυριών στα οποία αυτά τα άτομα ανήκουν ως κίνητρο για την συνέχεια των σπουδών).

(β) Σε ό,τι αφορά το αριθμό των ατόμων 25-29 ετών που εισήλθαν στην αγορά εργασίας κατά το 2013, αυτός ήταν μειωμένος σε σχέση με το 2008. Αυτό οφείλεται στη σημαντική μείωση των αποφοίτων ΑΕΙ-ΤΕΙ που εισήλθαν στην αγορά εργασίας. Αντιθέτως οι νέοι ηλικίας 25-29 ετών με απολυτήριο Τεχνικής ή Μέσης Εκπαίδευσης που εισήλθαν στην αγορά εργασίας αυξήθηκαν. Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν δείκτη της μετανάστευσης μεγάλου αριθμού νέων με πτυχίο Ανώτατης Εκπαίδευσης στο εξωτερικό προκειμένου να βρουν εργασία.

(γ) Το μοτίβο της αύξησης του αριθμού των ατόμων άνω των 30 ετών που εισήλθαν στην αγορά εργασίας κατά το 2013 παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον (Πίνακας 11). Οι εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας άνω των 30 ετών το 2013 ήταν περισσότεροι σε σχέση με το 2008, αλλά κυρίως, ο ρυθμός μεταβολής μεγαλώνει όσο αυξάνει η ηλικιακή ομάδα. Με άλλα λόγια, είναι η οικονομική κρίση έσπρωξε άτομα που μέχρι πρότινος ήταν εκτός της αγοράς εργασίας στο να αναζητήσουν απασχόληση προκειμένου να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα. Η ανάλυση ανά φύλο δείχνει με σαφήνεια ότι το φαινόμενο αφορά κατά κύριο λόγο γυναίκες άνω των 40 ετών. Κατά δεύτερο λόγο, η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην επαναδραστηριοποίηση μικρού αριθμού συνταξιούχων. Το 2013, σε σχέση με το 2008 στην αγορά εργασίας συμμετείχαν 12.100 περισσότερα άτομα άνω των 30 ετών το σύνολο των οποίων ήταν γυναίκες οι περισσότερες άνω των 40 ετών.

Από τα παραπάνω προκύπτει μια ιδιόμορφη θετική επίπτωση της κρίσης της απασχόλησης. Η ανάγκη εισοδηματικής στήριξης του νοικοκυριού έσπρωξε σημαντικό αριθμό γυναικών που κατά το παρελθόν ήταν νοικοκυρές στην αναζήτηση εργασίας. Στο μέτρο που αυτή η προσπάθεια ευοδωθεί διασφαλίζεται όχι μόνο το αναγκαίο επιπλέον εισόδημα για το νοικοκυριό αλλά μπορεί να ενισχυθεί και η εισοδηματική

αυτονομία αυτών των προσώπων. Σε αυτό το πλαίσιο, γεννιέται μια ανάγκη πολύ-πλευρής στήριξης αυτής της ομάδας των γυναικών προκειμένου η ένταξή τους στην αγορά εργασίας να μην είναι πρόσκαιρη αλλά διαρκής.

(δ) Η προσωπική θεώρηση της κατάστασης απασχόλησης επιβεβαιώνει τα παραπάνω ευρήματα. Σύμφωνα με την ΕΕΔ, προκειμένου ένα άτομο να συμπεριληφθεί στο εργατικό δυναμικό θα πρέπει είτε να απασχολείται είτε να αναζητά ενεργά εργασία. Η προσωπική θεώρηση της κατάστασης απασχόλησης δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να δηλώσουν την προσωπική πεποίθησή τους σχετικά με το τι κάνουν (είναι εργαζόμενοι, άνεργοι, μαθητές-σπουδαστές, συνταξιούχοι, νοικοκυρές κ.ο.κ.) ασχέτως του εάν εργάζονται ή εάν είναι άνεργοι.

Όπως είναι αναμενόμενο η πλειονότητα των ατόμων που εργάζονται αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως εργαζόμενο και η πλειονότητα των ατόμων που είναι άνεργα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως άνεργο. Υπάρχουν όμως και κάποιοι απασχολούμενοι ή άνεργοι που αυτοχαρακτηρίζονται ως μαθητές-σπουδαστές, συνταξιούχοι, νοικοκυρές ή άλλο. Μία τέτοια δήλωση συνήθως αποτυπώνει τον δευτερεύοντα ρόλο της απασχόλησης ή της ανεργίας ως προς τον αυτοπροσδιορισμό των ατόμων τουλάχιστον σε σχέση με την αγορά εργασίας.

Από τα στοιχεία της ΕΕΔ της περιόδου 2008-2013 προκύπτει με σαφήνεια η αύξηση εκείνων των ατόμων που μολονότι εισήλθαν στην αγορά εργασίας δεν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέλη του εργατικού δυναμικού. Ειδικότερα, το ποσοστό των εισερχομένων στην αγορά εργασίας το 2013 που δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ούτε ως απασχολούμενο ούτε ως άνεργο διαμορφώθηκε σε 27,3% έναντι 20,5% το 2008. Σε απόλυτα μεγέθη αυτό αφορά περίπου 42.000 άτομα το 2013 έναντι 30.000 το 2008. Αντίστοιχα, το ποσοστό των απασχολούμενων το 2013 οι οποίοι εισήλθαν στην αγορά εργασίας κατά το ίδιο έτος και οι οποίοι δεν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως απασχολούμενο διαμορφώθηκε σε 23,5% έναντι 15,7% το 2008. Και στις δύο περιπτώσεις, η συντριπτική πλειονότητα των ατόμων αυτών (περίπου το 95%) αναπροσδιορίζεται είτε ως μαθητής-σπουδαστής είτε ως νοικοκυρά

(ε) Το ποσοστό ανεργίας (Πίνακας 12) των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας είναι πολλαπλάσιο του υπόλοιπου εργατικού δυναμικού και φτάνει το 78,4% (81,2% για τις γυναίκες και 73,9% για τους άνδρες). Το αξιοπρόσεκτο στοιχείο αφορά ότι λόγω της επιδείνωσης της κατάστασης της απασχόλησης τα ποσοστά ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας εμφανίζουν μικρότερη διασπορά αναφορικά με εκείνα του συνόλου του εργατικού δυναμικού, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αντιστρέφουν γνωστές από το παρελθόν τάσεις.

Για παράδειγμα, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για το σύνολο του εργατικού δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας με πτυχίο πανεπιστημίου είναι υψηλότερο από το μέσο ποσοστό ανεργίας του συνόλου των εισερχόμενων κάτι το οποίο δεν ισχύει στο σύνολο του εργατικού δυναμικού (όπου οι πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο). Αντίστοιχα, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στο σύνολο του εργατικού δυναμικού όπου το ποσοστό ανεργίας τείνει να μειώνεται όσο αυξάνει η ηλικία, μεταξύ των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εμφανίζουν οι

μεσαίες και υψηλότερες ηλικιακές ομάδες στοιχείο που αποτυπώνει τα αυξημένα προβλήματα εύρεσης απασχόλησης όσο αυξάνεται η ηλικία.

(στ) Σε ό,τι αφορά εκείνους τους λίγους που καταφέρνουν να βρουν απασχόληση, οι μικρές επιχειρήσεις των υπηρεσιών συνεχίζουν να απασχολούν το κύριο πεδίο δραστηριοποίησης. Μάλιστα, όπως φαίνεται και στον σχετικό πίνακα (Πίνακας 9) το ποσοστό των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα είναι μικρότερο του εθνικού μέσου όρου κάτι το οποίο αμφισβητεί τη δεδομένη πεποίθηση ότι λόγω της κρίσης υπήρξε μια στροφή προς τις αγροτικές εργασίες (εάν ίσχυε κάτι τέτοιο τότε το ποσοστό των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα θα ήταν υψηλότερο του αντίστοιχου ποσοστού για το σύνολο του εργατικού δυναμικού).

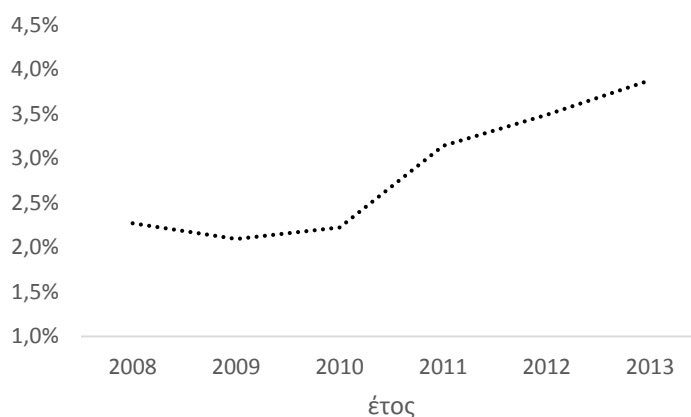
(ζ) Τέλος από τα στοιχεία της ΕΕΔ προκύπτει με σαφήνεια ότι οι εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας απασχολούνται σε πολύ υψηλότερο ποσοστό σε θέσεις μερικής απασχόλησης ή σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου συγκριτικά με τους υπόλοιπους εργαζόμενους. Συνέπεια αυτού είναι ότι εργάζονται κατά μέσο όρο και λιγότερες ώρες.

4. Οι εκροές από την αγορά εργασίας και η κρυφή ανεργία

Οι κρυφοί άνεργοι και τα χαρακτηριστικά τους

Κατά το έτος 2013 ο αριθμός των ατόμων που καταγράφηκε ως «μη οικονομικά ενεργός» και που κατά το προηγούμενο έτος ήταν οικονομικά ενεργός αριθμούσε 191 χιλιάδες άτομα έναντι 110 χιλιάδων το 2008 (Διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14: εκροές ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού / out-flows as % of the labour force

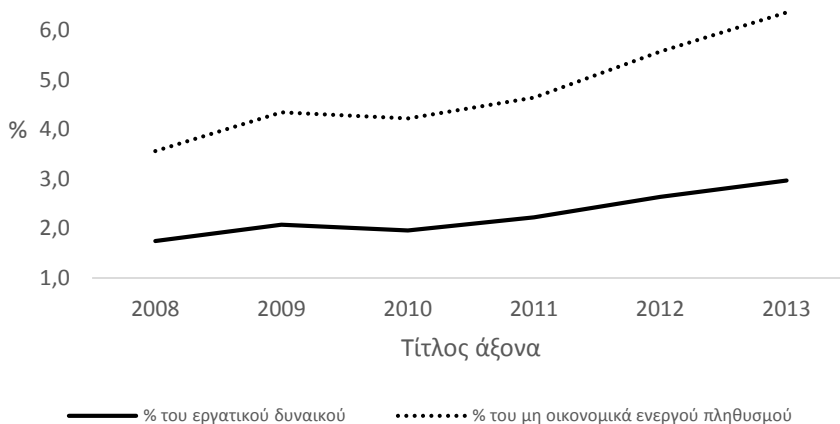
Με άλλα λόγια, η οικονομική κρίση ενίσχυσε τις τάσεις απόσυρσης των ατόμων από την αγορά εργασίας. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από μια σειρά επιπλέον ευρημάτων (Πίνακας 14 στο παράτημα). Ειδικότερα:

- Περίπου το 50% των ατόμων που αποσύρθηκαν από την αγορά εργασίας κατά το 2013 είναι έως 49 ετών δηλαδή άτομα παραγωγικής ηλικίας.
- Μόλις το 39,7% δηλώνει ως αιτία αποχώρησης την συνταξιοδότηση. Αντίθετα, το 34,3% δηλώνει ως αιτία αποχώρησης είτε την απόλυση είτε την λήξη της σύμβασης εργασίας.
- Το 29,4% δηλώνει ότι θα ήθελε να έχει μια εργασία μολονότι δεν αναζητά.
- Το 45,3% θεωρεί τον εαυτό του άνεργο και όχι μη οικονομικά ενεργό.

Τα παραπάνω αποτελούν ισχυρές ενδείξεις ότι το μέγεθος του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού που στην ουσία είναι άνεργοι (κρυφοί άνεργοι) είναι μεγάλο. Όπως αναφέρθηκε στην πρώτη ενότητα, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι Blanchard & Diamond (1990) υποστήριξαν την ανάγκη διάκρισης του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε δύο κατηγορίες: εκείνους που δεν επιθυμούν εργασία και εκείνους που επιθυμούν.

Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού μας δίνει τη δυνατότητα να κάνουμε την παραπάνω διάκριση (Ερώτηση 58). Στο Διάγραμμα 15 αποτυπώνεται η εξέλιξη του μεγέθους αυτού του πληθυσμού (σε απόλυτα μεγέθη και ως ποσοστό του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού), δηλαδή αποτυπώνεται η εξέλιξη του αριθμού εκείνων των προσώπων που κατά το έτος αναφοράς καταγράφηκαν στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό αλλά στην ερώτηση 58 της ΕΕΔ δήλωσαν ότι δεν έχουν εργασία αλλά επιθυμούν μία.

Διάγραμμα 15: Κρυφοί άνεργοι ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού και του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (πληθυσμός 15-64 ετών) / Hidden unemployed as % of Labour Force and as % of inactive population (age 15-64)

Το 2013 περίπου 146.000 άτομα ηλικίας από 15 έως 64 ετών που καταγράφηκαν από την ΕΕΔ ως «μη οικονομικά ενεργοί» δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν να εργάζονται αλλά δεν αναζητούν εργασία έναντι περίπου 85.000 το 2008. Κατά συνέπεια, το 6,4% του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού δηλώνει ότι θα ήθελε εργασία αλλά δεν αναζητά. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό και σχεδόν το διπλάσιο από το αντίστοιχο του 2008 (3,6%).

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της ομάδας του πληθυσμού αποτυπώνονται στον Πίνακα 15 στο παράρτημα. Κατ' αρχήν διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό εκείνων που κατά το προηγούμενο έτος συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε (από 23,1% των απογοητευμένων άνεργων το 2008 σε 36,1% το 2013). Η αύξηση αυτή είναι αποτέλεσμα της εισροής σε αυτή την ομάδα, ατόμων που κατά το προηγούμενο έτος συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό ως άνεργοι. Πρόκειται δηλαδή για χαρακτηριστικές περιπτώσεις απογοητευμένων ανέργων οι οποίοι σταμάτησαν να αναζητούν εργασία λόγω της πεποίθησής τους ότι δεν πρόκειται να βρουν μία. Ενδεικτικό είναι ότι το 84% αυτών των ατόμων αυτοπροσδιορίζονται ως *άνεργος*, μολονότι η ΕΕΔ τους κατατάσσει στο *μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό*.

Συνεπώς, περίπου το 1/3 των κρυφών άνεργων του 2013 (29,7% ή περίπου 55.000 άτομα) κατά το προηγούμενο έτος συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό κυρίως ως άνεργοι. Από την περαιτέρω ανάλυση αυτής της ομάδας του πληθυσμού προκύπτει ότι (Πίνακας 16):

- Το 82% κατά το προηγούμενο έτος συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό το προηγούμενο έτος ως άνεργοι, οι περισσότεροι από αυτούς ως μακροχρόνια άνεργοι (το 81,5% έχουν προηγούμενη εργασιακή εμπειρία αλλά το 24% έχει να εργαστεί ένα έτος, το 43,2% έχει να εργαστεί 3-5 έτη).
- Οι περισσότεροι απασχολούταν είτε στο εμπόριο, είτε στις κατασκευές, είτε σε ξενοδοχεία ή εστιατόρια

- Το 62% σταμάτησε να εργάζεται είτε διότι απολύθηκε είτε διότι απασχολούταν με σύμβαση ορισμένου χρόνου η οποία έληξε και δεν ανανεώθηκε.
- Οι περισσότεροι απασχολούταν ως μισθωτοί αλλά το 15% απασχολούταν είτε ως αυτοαπασχολούμενοι είτε ως εργοδότες (δηλαδή πρόκειται για επαγγελματίες που διέκοψαν την δραστηριότητά τους).
- Το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι σχετικά υψηλό, δεδομένου ότι το 16,8% έχει πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ.
- Οι περισσότεροι ανήκουν στις μεσαίες ηλικιακές ομάδες (30-49 ετών).

Σε ό,τι αφορά τους κρυφούς άνεργους που κατά το προηγούμενο έτος δεν συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό (άρα είχαν αποχωρήσει νωρίτερα) από την εξέταση των στοιχείων της ΕΕΔ προκύπτουν τα εξής (Πίνακας 17 στο παράρτημα):

- Περίπου το 30% είναι άτομα έως 29 ετών χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία. Πρόκειται δηλαδή για νέους οι οποίοι εισήλθαν στην αγορά εργασίας σε προηγούμενο χρόνο δεν βρήκαν εργασία και αποχώρησαν από αυτή. Δυστυχώς τα στοιχεία της ΕΕΔ δεν μας δίνουν την δυνατότητα εκτίμησης του μέσου χρόνου κατά τον οποίο παρέμειναν στην αγορά εργασίας αναζητώντας εργασία.
- Το εκπαιδευτικό επίπεδο της συγκεκριμένης ομάδας είναι σχετικά χαμηλό ακόμα και όταν εξετάζουμε τα άτομα νεότερης ηλικίας. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συνάφεια με την διαπίστωση ότι η κρίση της απασχόλησης και η περιστολή του οικογενειακού εισοδήματος συμπιέζει προς τα κάτω το χρόνο σπουδών με αρνητικές συνέπειες στο εκπαιδευτικό επίπεδο των νέων (βλ. ενότητα 3 αναφορικά με τις εισροές στην αγορά εργασίας).
- Τέλος, το πλέον ενδιαφέρον εύρημα αφορά το γεγονός ότι περίπου το 53% των απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος ήταν εκτός της αγοράς εργασίας είναι γυναίκες που απασχολούταν ως νοικοκυρές. Με το ζήτημα αυτό θα ασχοληθούμε αμέσως παρακάτω.

Η δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα, που επίσης ισοδυναμεί με το 1/3 (περίπου 51.000 άτομα) των κρυφών ανέργων του 2013, είναι έγγαμες γυναίκες νοικοκυρές (Πίνακας 18). Λίγες περισσότερες από τις μισές (54%) είναι άνω των 40 ετών, αλλά ένα σημαντικό ποσοστό (37,4%) είναι ηλικίας 30-39 ετών. Η συντριπτική πλειονότητα (76,5%) αυτών των γυναικών δεν έχει εργασιακή εμπειρία. Από εκείνες που έχουν, οι περισσότερες (89%) είχαν απασχοληθεί πωλήτριες, υπάλληλοι γραφείου ή ανειδίκευτες εργάτριες. Το 11% ασκούσε επιστημονικά επαγγέλματα. Ο μέσος χρόνος που έχει μεσολαβήσει από την τελευταία εργασία προσεγγίζει μεσοσταθμικά τα 10 έτη (έως 2 έτη για το 6%, 3-5 έτη για το 22%, 6-10 έτη για το 30%, 10-20 έτη για το 32% και άνω των 20 ετών για το 10%). Το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι χαμηλό, δεδομένου ότι το ανώτερο συμπληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης για το 45% δεν υπερβαίνει το Γυμνάσιο και για το 35% το Λύκειο. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι ότι το 8,7% (περίπου 4.500 άτομα) που διαθέτει πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ είναι σχεδόν στο σύνολό τους ηλικίας

άνω των 35 ετών. Πρόκειται κυρίως για έγγαμες που είχαν αποσυρθεί από την αγορά εργασίας κυρίως λόγω υποχρεώσεων φύλαξης και φροντίδας.

Τέλος, υπάρχει μια διευρυνόμενη ομάδα συνταξιούχων που δηλώνουν ότι θα ήθελαν να είχαν μια εργασία. Το απόλυτο μέγεθος αυτής της ομάδας δεν είναι μεγάλο (αριθμεί 9.600 άτομα) αλλά έχει πολλαπλασιαστεί σε σχέση με το 2008 (όταν αριθμούσαν περίπου 1.400 άτομα). Οι μισοί περίπου (45,8%) βρίσκονται στην σύνταξη για λιγότερα από 5 έτη και το 70% δεν έχει συμπληρώσει 10 έτη στη σύνταξη. Πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο θα συναντήσουμε και παρακάτω, δηλαδή των εξώθηση προς την αγορά εργασίας ενός πληθυσμού μεγαλύτερης ηλικίας προκειμένου να στηριχθεί το οικογενειακό εισόδημα.

Οι υποαπασχολούμενοι και τα χαρακτηριστικά τους

Όπως αναφέρθηκε, τα κριτήρια για να χαρακτηρίσουμε κάποιον απασχολούμενο ως σοβαρά υποαπασχολούμενο είναι αυστηρά. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνουμε εκείνους τους απασχολούμενους που εργάζονται έως 16 ώρες την εβδομάδα (δηλαδή λιγότερο από μια τυπική σχέση ημι-απασχόλησης τεσσάρων ημερών) και δηλώνουν ότι επιθυμούν να εργαστούν περισσότερες ώρες. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του πληθυσμού αποτυπώνονται στον Πίνακα 19 στο παράρτημα. Η ομάδα αυτή το 2013 (β' τρίμηνο) περιλαμβάνει 73.000 άτομα (από 41.000 το 2008), ήτοι το 4% του συνόλου των απασχολούμενων (1,8% το 2008). Ως προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά:

- Το 60% είναι γυναίκες.
- Το 55,4% εργάζεται από 11 έως 16 ώρες την εβδομάδα κάτι το οποίο σημαίνει ότι θα μπορούσε με σχετικά μικρά κίνητρα να υπερβεί το κατώφλι των 16 ωρών/εβδομάδα που έχουμε θέσει. Ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται για το 44,6% που απασχολείται λιγότερο από 11 ώρες εβδομαδιαίως. Αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το 20% δεν επιθυμεί θέση πλήρους ωραρίου και δηλώνει ότι θα ήθελε να εργάζεται έως 24 ώρες την εβδομάδα. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι σε ανεπάρκεια δεν βρίσκονται μόνο θέσεις πλήρους απασχόλησης αλλά και μερικής.
- Οι καθαρές μηνιαίες αποδοχές για το 83% των σοβαρά υποαπασχολούμενων δεν υπερβαίνουν τα 500€. Επίσης, ενδεικτικό της τεράστιας μείωσης των εισοδημάτων που πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο 2008-2013 είναι ότι οι υποαπασχολούμενοι με μηνιαία εισοδήματα άνω των 1.000€ μειώθηκαν από 26,7% του συνόλου το 2008 σε μόλις 3,9% το 2013.
- Το ποσοστό των πτυχιούχων ΑΕΙ/ΤΕΙ σε αυτόν τον πληθυσμό είναι ιδιαίτερα υψηλό δεδομένου ότι το 25,8% διαθέτει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Η ηλικιακή σύνθεση αυτού του πληθυσμού δεν είναι ιδιαίτερα μικρή δεδομένου ότι μόλις το 18,5% είναι έως 29 ετών. Η πολυπληθέστερη ηλικιακή ομάδα είναι εκείνη των 40-49 ετών.
- Οι κυριότεροι κλάδοι απασχόλησης είναι εκείνοι της εκπαίδευσης, των οικιακών δραστηριοτήτων και των κατασκευών.

Οι υπέρ-απασχολούμενοι

Όπως αναφέρθηκε οι σοβαρά υποαπασχολούμενοι αριθμούν περίπου 72.700 άτομα. Σύμφωνα με τα πρωτογενή στοιχεία της ΕΕΔ οι συνολικές ώρες συνήθους εβδομαδιαίας απασχόλησης αυτού του πληθυσμού είναι 821.166 (περίπου 11,3 ώρες την εβδομάδα ανά άτομο) και οι επιθυμητές ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης είναι 2.829.988 (περίπου 38,9 ώρες την εβδομάδα ανά άτομο). Με άλλα λόγια, υπάρχει ανάγκη για την «ανακάλυψη» επιπλέον 2.007.988 ωρών την εβδομάδα.

Ο στόχος αυτός είναι εφικτός εάν προωθηθεί μια πολιτική επιμερισμού των θέσεων εργασίας των υπερ-απασχολούμενων η οποία δεν επιδιώκει την μετατροπή θέσεων πλήρους απασχόλησης σε θέσεις μερικής αλλά την μείωση του αριθμού των υπερ-απασχολούμενων και την δημιουργία αντίστοιχων νέων θέσεων εργασίας. Ο ρόλος των δημόσιων υπηρεσιών σε αυτές τις πολιτικές δεν εξαντλείται στην ενημέρωση των ενδιαφερόμενων. Επιδοτήσεις του κόστους εργασίας μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση τέτοιων συμφωνιών

Ορίζουμε ως υπερ-απασχολούμενο εκείνα τα άτομα τα οποία εργάζονται περισσότερες από 60 ώρες την εβδομάδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΕΔ στην κατηγορία αυτή το 2013 εντάσσονται 378.544 άτομα τα οποία αθροιστικά εργάζονται 24.789.059 ώρες την εβδομάδα. Ωστόσο, το σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι ώρες που αυτός ο πληθυσμός επιθυμεί να εργάζεται είναι 20.935.129 ώρες, δηλαδή κατά 3.853.930 λιγότερες ανά εβδομάδα.

Βάσει των παραπάνω μια πολιτική επιμερισμού των ωρών εργασίας αυτού των υπερ-απασχολούμενων μπορεί να καλύψει το σύνολο των σοβαρά υποαπασχολούμενων προσφέροντας τους τις επιπλέον ώρες που επιθυμούν, αλλά και να δημιουργήσει επιπλέον 52.741 θέσεις απασχόλησης εβδομαδιαίας διάρκειας 35 ωρών.

Πίνακας 1: Επιθυμητές και πραγματικές ώρες απασχόλησης σοβαρά υποαπασχολούμενων και υπέρ-απασχολούμενων (έτος 2013, πληθυσμός 15-64 ετών) / Wanted and actual hours of weekly employment (age 15-64).				
	Αριθμός ατόμων Num. of persons	Σύνολο ωρών απασχόλησης ανά εβδομάδα Actual hours worked per week	Σύνολο ωρών επιθυμητής απασχόλησης ανά εβδομάδα Wanted hours	Διαφορά
Σοβαρά υποαπασχολούμενοι Under-employed	72.721	821.166	2.829.154	-2.007.988
Υπέρ-απασχολούμενοι Over employed	378.544	24.789.059	20.935.129	3.853.930
Σύνολο επιπλέον ωρών μετά την κάλυψη του κενού υποαπασχόλησης Total hours after closing the underemployed gap				1.845.942
Ισοδύναμες θέσεις 35ώρου 35hours equivalent				52.741
Σύνολο εκροών από την ανεργία & την υποαπασχόληση προς την απασχόληση Total inflows from unemployment & inactivity to employment				125.464

5. Το πραγματικό ποσοστό ανεργίας

Μικροοικονομική εκτίμηση (Australian Council of Social Service)

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή το πραγματικό ποσοστό ανεργίας πρόκειται να υπολογιστεί βάσει του παρακάτω τύπου:

$$\text{Πραγματικό ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{άνεργοι} + \text{υποαπασχολούμενοι} + \text{κρυφά άνεργοι}}{\text{εργατικό δυναμικό} + \text{υποαπασχολούμενοι} + \text{κρυφά άνεργοι}}$$

Η συμπερίληψη των κρυφών ανέργων στο εργατικό δυναμικό αυξάνει το απόλυτο μέγεθος του εργατικού δυναμικού, το μέγεθος της ανεργίας και το ποσοστό ανεργίας. Οι επόμενοι πίνακες αποτυπώνουν το πραγματικό ποσοστό ανεργίας για το σύνολο του εργατικού δυναμικού (Πίνακας 1), το ποσοστό ανεργίας ανά φύλο (Πίνακας 2) και το ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα (Πίνακας 3). Από του πίνακες αυτούς προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

- Συνολικά σε κατάσταση σοβαρής στέρησης εργασίας το 2013 βρισκόταν περίπου 1.562.000 άτομα εκ των οποίων 1.344.000 είναι οι καταγεγραμμένοι από την ΕΕΔ άνεργοι, 146.000 είναι οι κρυφοί άνεργοι και 72.300 είναι οι σοβαρά υποαπασχολούμενοι. Αντίστοιχα, το κρυφό εργατικό δυναμικό φτάνει τα 146.000 άτομα κάτι που σημαίνει ότι το πραγματικό εργατικό δυναμικό είναι 5.070 χιλιάδες άτομα και όχι 4.924 χιλιάδες που εκτιμά η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.
- Κατά το έτος 2013 το πραγματικό ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 30,8% του εργατικού δυναμικού, δηλαδή κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το επίσημο ποσοστό ανεργίας. Η υπέρβαση αυτή χαρακτηρίζει όλη την περίοδο που εξετάζουμε ενώ η διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας τείνει να αυξάνεται όσο αυξάνεται το ποσοστό ανεργίας γενικά, κάτι που σημαίνει ότι η επιδείνωση των μεγεθών της απασχόλησης διευρύνει τον αριθμό των κρυφών ανέργων και των σοβαρά υποαπασχολούμενων.
- Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών για το 2013 διαμορφώθηκε στο 36,5% του εργατικού δυναμικού (+5,3% σε σχέση με το επίσημο ποσοστό ανεργίας). Μάλιστα, η διαφορά του πραγματικού με το επίσημο ποσοστό ανεργίας στην περίπτωση των γυναικών είναι πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας των ανδρών των οποίων το πραγματικό ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σε 26,4% (2,1% υψηλότερο σε σχέση με το επίσημο).
- Οι νέοι εμφανίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τα επίσημα. Το 2013 το πραγματικό ποσοστό ανεργίας της ηλικιακής ομάδας 15-24 ετών διαμορφώθηκε σε 63,8% υψηλότερο κατά 4,8 ποσοστιαίες μονάδες από το επίσημο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του επίσημου ποσοστού ανεργίας είναι υψηλότερη στους νέους 15-24 ετών και στους μεγαλύτερους σε ηλικία πολίτες (άνω των 50 ετών).

Πίνακας / Table 2: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας για το σύνολο του εργατικού δυναμικού (2008-2013) / Real unemployment rate – total labour force (2008-2013)

Έτος Year	Εργατικό Δυναμικό ΕΕΔ Labour Force LFS	Άνεργοι ΕΕΔ Unem- ployed LFS	Κρυφοί Άνεργοι Hidden un- employed	Σοβαρά Υποαπασχο- λούμενοι Underem- ployed	Επίσημο ποσοστό ανεργίας Official Un. Rate	Πραγματικό ποσοστό ανεργίας Real un. rate	Διαφορά επίσημου με πραγματικού ποσοστού ανεργίας
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (2/1)	(6) = [(2+4+5)/(1+4+5)]	(7) = (6 – 5)
2008	4.853.747	356.537	84.631	41.211	7,3	9,8	2,4
2009	4.887.419	441.934	101.393	49.256	9,0	11,9	2,8
2010	4.939.934	593.078	96.652	46.739	12,0	14,6	2,6
2011	4.889.404	809.449	108.659	55.832	16,6	19,5	2,9
2012	4.900.865	1.166.203	129.397	71.759	23,8	27,2	3,4
2013	4.923.785	1.343.791	146.118	72.722	27,3	30,8	3,5

Πίνακας / Table 3: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας ανά φύλο (2008-2013) / Real unemployment rate – by sex (2008-2013)

Έτος Year	Εργατικό Δυναμικό ΕΕΔ Labour Force LFS	Άνεργοι ΕΕΔ Unem- ployed LFS	Κρυφοί Άνεργοι Hidden un- employed	Σοβαρά Υποαπασχο- λούμενοι Underemployed	Επίσημο ποσοστό ανεργίας Official Un. Rate	Πραγματικό ποσοστό ανεργίας Real un. rate	Διαφορά επίσημου με πραγματικού ποσοστού ανεργίας
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (2/1)	(6) = [(2+4+5)/(1+4+5)]	(7) = (6 – 5)
Γυναίκες / Women							
2008	1.991.274	220.501	66.981	29.507	11,1	15,4	4,3
2009	2.033.160	257.630	76.944	33.498	12,7	17,4	4,8
2010	2.078.230	320.768	73.634	31.363	15,4	19,8	4,4
2011	2.063.656	416.238	82.166	30.239	20,2	24,6	4,5
2012	2.095.448	575.758	91.898	41.395	27,5	32,4	4,9
2013	2.109.918	660.129	105.890	43.745	31,3	36,5	5,3
Άνδρες / Men							
2008	2.862.473	136.036	17.650	11.704	4,8	5,7	1,0
2009	2.854.259	184.304	24.449	15.758	6,5	7,8	1,3
2010	2.861.704	272.310	23.018	15.376	9,5	10,8	1,3
2011	2.825.748	393.211	26.493	25.593	13,9	15,6	1,7
2012	2.805.417	590.445	37.499	30.364	21,0	23,2	2,1
2013	2.813.867	683.662	40.228	28.977	24,3	26,4	2,1

Πίνακας / Table 4: Πραγματικό ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα (2008-2013) / Real unemployment rate – by age group (2008-2013)

Έτος	Εργατικό Δυναμικό ΕΕΔ	Άνεργοι ΕΕΔ	Κρυφοί άνεργοι	Σοβαρά υποαπασχολούμενοι	Επίσημο ποσοστό ανεργίας	Πραγματικό ποσοστό ανεργίας	Διαφορά επίσημου με πραγματικού ποσοστού ανεργίας
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (2/1)	(6) = [(2+4+5)/(1+4+5)]	(7) = (6 – 5)
15-24 ετών /year old							
2008	348.615	71.784	18.855	5.933	20,6	26,3	5,7
2009	342.823	84.131	24.539	5.388	24,5	31,0	6,5
2010	333.068	104.577	18.978	5.205	31,4	36,6	5,2
2011	313.422	134.964	21.232	6.559	43,1	48,6	5,6
2012	314.169	169.420	29.731	5.787	53,9	59,6	5,7
2013	302.487	178.599	26.311	4.931	59,0	63,8	4,8
25-29 ετών							
2008	659.861	84.313	14.420	7.748	12,8	15,8	3,0
2009	650.244	91.196	13.521	12.904	14,0	17,7	3,7
2010	630.619	115.168	15.147	12.090	18,3	22,1	3,8
2011	608.705	168.491	15.779	10.526	27,7	31,2	3,5
2012	591.507	217.610	12.601	12.130	36,8	40,1	3,3
2013	574.989	255.235	12.880	8.431	44,4	47,0	2,7
30-39 ετών							
2008	1.422.427	100.017	21.585	13.894	7,0	9,4	2,4
2009	1.411.009	124.770	26.193	15.817	8,8	11,6	2,8
2010	1.427.217	169.997	25.872	15.065	11,9	14,5	2,6
2011	1.430.597	235.287	27.454	15.146	16,4	19,1	2,6
2012	1.449.791	348.747	34.009	20.554	24,1	27,2	3,1
2013	1.435.730	393.767	38.579	23.517	27,4	30,9	3,5
40-49 ετών							
2008	1.332.926	61.158	16.015	7.880	4,6	6,3	1,7
2009	1.357.659	82.185	18.378	9.635	6,1	8,0	2,0
2010	1.385.979	120.651	18.288	10.599	8,7	10,6	1,9
2011	1.371.647	163.332	25.370	12.643	11,9	14,4	2,5
2012	1.405.092	259.432	27.716	15.419	18,5	21,1	2,7
2013	1.454.908	301.782	33.011	18.800	20,7	23,8	3,0
50-64 ετών							
2008	1.089.918	39.265	13.756	5.756	3,6	5,3	1,7
2009	1.125.684	59.652	18.762	5.512	5,3	7,3	2,0
2010	1.163.051	82.685	18.367	3.780	7,1	8,9	1,8
2011	1.165.033	107.375	18.824	10.958	9,2	11,6	2,4
2012	1.201.348	173.550	28.970	18.592	14,4	18,4	3,4
2013	1.214.507	221.052	40.080	17.406	18,2	22,4	3,8

Τα αποτελέσματα της σχέσης (1) αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα:

Sample: 1983 - 2013						
Number of obs = 31			Wald chi2(3) = 48.67			
Log likelihood = 114.0222			Prob > chi2 = 0.0000			
	Coef.	OPG Std. Err.	z	P>z	[95% Conf. Interval]	
NPOP	.21186	.07659	2.77	.00600	.0617	.3620
T	.00339	.00064	5.32	.00000	.0021	.0046
_cons	.46057	.04387	10.50	.00000	.3746	.5465
ARMA						
L1	.86756	.13586	6.39	.00000	.6013	1.133829
/sigma	.00598	.00087	6.90	.00000	.0043	.0077

Όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα (σελ. 18), η εκτίμηση της κρυφής ανεργίας ταυτίζεται με την εκτίμηση του κενού συμμετοχής το οποίο με τη σειρά του προϋποθέτει μια εκτίμηση του ποσοστού ανεργίας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης (x). Ωστόσο, η έννοια του ποσοστού ανεργίας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης μπορεί να πάρει διαφορετικά περιεχόμενα αναλόγως της οικονομικής θεωρίας. Το x μπορεί να ισούται με την διαρθρωτική ανεργία όπως αυτή αποτυπώνεται από το NAIUR, μπορεί όμως και να ισούται απλά με την ανεργία τριβής. Στην πρώτη περίπτωση οι τιμές του x είναι υψηλότερες, στην δεύτερη περίπτωση το x θα κινείται μεταξύ 2% και 4%. Για τον λόγο αυτό υπολογίσαμε διαφορετικά ποσοστά ανεργίας αναλόγως του περιεχόμενου που αποδίδεται στο x . Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας / Table 5: Κρυφή ανεργία (H) και πραγματικό ποσοστό ανεργίας (U_{real}) βάσει διαφορετικών εκτιμήσεων για το ποσοστό ανεργίας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης (x) / Hidden unemployment (H) & real unemployment (U_{real}) according levels of unemployment in full employment situation (x)

Έτος	% ανεργίας ΕΕΔ	$x = \text{NAWRU}$			$x = 2\%$			$x = 3\%$			$x = 4\%$		
		H	U_{real}	Διαφορά	H	U_{real}	Διαφορά	H	U_{real}	Διαφορά	H	U_{real}	Διαφορά
2008	7,3	-0,6	6,7	-0,6	1,0	8,3	1,0	0,8	8,1	0,8	0,6	7,9	0,6
2009	9,0	-0,6	8,5	-0,5	1,3	10,3	1,3	1,1	10,1	1,1	0,9	9,9	0,9
2010	12,0	-0,3	11,7	-0,3	1,8	13,8	1,8	1,6	13,6	1,6	1,5	13,5	1,5
2011	16,6	0,2	16,8	0,2	2,6	19,2	2,6	2,4	19,0	2,4	2,3	18,8	2,2
2012	23,8	1,1	24,9	1,1	4,0	27,7	3,9	3,8	27,6	3,8	3,6	27,4	3,6
2013	27,3	1,4	28,7	1,4	4,6	31,9	4,6	4,4	31,7	4,4	4,2	31,5	4,2

Όπως φαίνεται, σε όλες τις εκτιμήσεις το πραγματικό ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει μια αυξητική τάση κατά την περίοδο 2008-2013. Δηλαδή, όσο μεγαλώνει το επίσημο ποσοστό ανεργίας τόσο αυξάνεται και το ποσοστό της κρυφής ανεργίας. Το τελικό αποτέλεσμα σχετίζεται στενά την υπόθεση για το x . Εάν ως x ληφθεί το NAWRU (όπως αυτό υπολογίζεται από την στατιστική βάση AMECO της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) το πραγματικό ποσοστό ανεργίας για το 2013 διαμορφώνεται σε επίπεδα υψηλότερα του επίσημου κατά 1,4%. Αντιθέτως, εάν υποθέσουμε ότι το ποσοστό ανεργίας σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης κινείται μεταξύ 2% και 4% η διαφορά σε σχέση με το επίσημο ποσοστό είναι πολύ υψηλότερο και φτάνει τις 4,6 ποσοστιαίες μονάδες (εάν $x = 2\%$).

6. Παράρτημα πινάκων

Πίνακας 6: Εισροές και εκροές προς και από το εργατικό δυναμικό, Σύνολο οικονομίας, πληθυσμός 15+

	M.O. 2001 - 2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	M.O. 2008 - 2013
Εισροές και εκροές από την αγορά εργασίας								
Εισροές στην αγορά εργασίας ¹	175.700	143.996	166.992	157.781	142.818	155.022	165.966	155.429
Εκροές από την αγορά εργασίας ²	169.420	126.517	116.915	127.885	174.839	197.812	215.212	159.863
Κατάσταση απασχόλησης εισερχόμενων στο εργατικό δυναμικό								
Απασχολούμενοι	91.342	75.145	80.626	67.549	42.467	36.869	35.854	56.418
Άνεργοι	84.358	68.851	86.366	90.232	100.351	118.153	130.112	99.011
% ανεργίας των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας	48,1	47,8	51,7	57,2	70,3	76,2	78,4	63,7

1: άτομα που κατά το έτος αναφοράς είτε εργάζονται είτε αναζητούν εργασία και κατά το προηγούμενο έτος ήταν εκτός εργατικού δυναμικού

2: μη οικονομικά ενεργά άτομα κατά το έτος αναφοράς τα οποία κατά το προηγούμενο έτος είτε εργαζόταν, είτε αναζητούσαν εργασία

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (β' τρίμηνο)

Πίνακας 7: Σύθεση άνεργου πληθυσμού

	2008	2013
Βάσει του φύλου		
Άνδρες	38,3%	51,1%
Γυναίκες	61,7%	48,9%
Βάσει του ανώτατου συμπληρωμένου επιπέδου εκπαίδευσης		
ΑΕΙ/ΤΕΙ	13,7%	13,2%
Τεχνική Εκπαίδευση	22,5%	20,4%
Λύκειο	35,0%	38,4%
Γυμνάσιο	12,2%	12,5%
Έως δημοτικό	16,5%	15,4%
Βάσει του λόγου που σταμάτησε να εργάζεται		
Απολύθηκε	29,6%	50,3%
Η εργασία του ήταν περιορισμένης διάρκειας και τελείωσε	44,0%	29,9%
Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	1,7%	0,7%
Παραιτήθηκε για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους	8,9%	2,8%
Για άλλους λόγους	15,7%	16,3%
Βάσει της ηλικιακής ομάδας		
15-19 ετών	3,6%	2,2%
20-24 ετών	16,5%	11,0%
25-29 ετών	23,6%	18,9%
30-34 ετών	16,8%	15,4%
35-39 ετών	11,2%	13,8%
40-44 ετών	10,5%	12,6%
45-49 ετών	6,7%	9,7%
50-54 ετών	6,0%	9,0%
55-59 ετών	3,4%	4,9%
60-64 ετών	1,6%	2,0%
65-69 ετών	0,2%	0,5%
Νέοι άνεργοι (πρωτοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας)	36,5%	23,0%
Μακροχρόνια άνεργοι (άνω του ενός έτους)	51,5%	66,8%
Άνεργοι για πάνω από 2 έτη	29,9%	41,1%
Άνεργοι που λαμβάνουν κάποιου τύπου επίδομα	12,0%	10,6%

Πηγή: επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (β' τρίμηνο)

Πίνακας 8: Ποσοστιαία κατανομή εισερχόμενων στην αγορά εργασίας ανά ηλικιακή ομάδα και επίπεδο εκπαίδευσης.

	2008	2013
Σύνολο ατόμων (σε χιλιάδες)	144,0	166,0
Σύνολο		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	23,2	19,5
Τεχνική εκπαίδευση	22,5	22,7
Λύκειο	36,8	42,3
Έως Γυμνάσιο	17,5	15,5
15-19 ετών		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	-	-
Τεχνική εκπαίδευση	3,3	2,3
Έως Λύκειο	96,7	97,7
<i>Λύκειο</i>	68,9	76,5
<i>Έως Γυμνάσιο</i>	27,8	21,3
20-24 ετών		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	17,6	21,8
Τεχνική εκπαίδευση	31,7	25,9
Έως Λύκειο	50,7	52,3
<i>Λύκειο</i>	43,5	48,5
<i>Έως Γυμνάσιο</i>	7,2	3,8
30-39 ετών		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	26,5	18,7
Τεχνική εκπαίδευση	14,2	25,8
Λύκειο	35,3	32,3
Έως Γυμνάσιο	24,0	23,2
40-49 ετών		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	13,4	9,7
Τεχνική εκπαίδευση	8,7	21,9
Λύκειο	36,9	36,6
Έως Γυμνάσιο	41,0	31,8
50+ ετών		
ΑΕΙ - ΤΕΙ και άνω	3,4	10,9
Τεχνική εκπαίδευση	3,9	2,9
Λύκειο	11,8	23,3
Έως Γυμνάσιο	81,0	63,0

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (Β' τρίμηνο)

Πίνακας 9: Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας (σε χιλιάδες) ανά ηλικιακή ομάδα και κύρια ασχολία ένα χρόνο πριν

Ηλικιακή Ομάδα		2008	2013
15-19	Μαθητής ή σπουδαστής	14,4	18,2
	Νοικοκυρά	0,5	0,5
	Κληρωτός στρατιώτης	0,6	2,0
	Λοιπές περιπτώσεις	0,8	0,5
	Σύνολο	16,4	21,2
20-24	Μαθητής ή σπουδαστής	36,2	43,3
	Νοικοκυρά	2,4	3,3
	Κληρωτός στρατιώτης	14,5	12,8
	Λοιπές περιπτώσεις	1,5	0,8
	Σύνολο	54,6	60,1
25-29	Μαθητής ή σπουδαστής	20,3	25,8
	Ανίκανος για εργασία	0,2	0,2
	Νοικοκυρά	3,6	3,9
	Κληρωτός στρατιώτης	11,6	5,8
	Λοιπές περιπτώσεις	1,4	0,9
Σύνολο	37,0	36,5	
30-39	Μαθητής ή σπουδαστής	3,5	3,4
	Νοικοκυρά	11,0	15,5
	Κληρωτός στρατιώτης	1,0	0,6
	Λοιπές περιπτώσεις	2,8	2,2
	Σύνολο	18,4	21,8
40-49	Μαθητής ή σπουδαστής	0,7	0,2
	Ανίκανος για εργασία	0,4	0,1
	Νοικοκυρά	9,2	13,2
	Λοιπές περιπτώσεις	0,6	0,5
	Σύνολο	10,9	14,0
50+	Συνταξιούχος	0,8	3,6
	Ανίκανος για εργασία	0,4	0,2
	Νοικοκυρά	4,8	8,3
	Λοιπές περιπτώσεις	0,9	0,3
	Σύνολο	6,8	12,4
Σύνολο	Μαθητής ή σπουδαστής	75,1	90,8
	Συνταξιούχος	0,8	3,6
	Ανίκανος για εργασία	1,0	0,4
	Νοικοκυρά	31,5	44,6
	Κληρωτός στρατιώτης	27,7	21,2
	Λοιπές περιπτώσεις	8,0	5,3
	Σύνολο	144,0	166,0

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (Β' τρίμηνο)

Πίνακας 10: Ποσοστό ανεργίας εισερχόμενων στην αγορά εργασίας

	Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας		Εργατικό δυναμικό 2013
	2008	2013	
Σύνολο ατόμων	68.851	130.112	
Ποσοστό ανεργίας ανά φύλο			
Άνδρες	39,7	73,9	24,1
Γυναίκες	53,8	81,2	31,1
Σύνολο	47,8	78,4	27,1
Ποσοστό ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης			
ΑΕΙ/ΤΕΙ	48,6	79,2	17,2
Τεχνική Εκπαίδευση	51,6	76,9	30,6
Λύκειο	45,3	78,2	29,3
Γυμνάσιο	47,2	81,9	32,5
Έως Δημοτικό	47,3	78,8	27,7
Ποσοστό ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα			
15-24	44,8	76,4	59,0
25-34	50,6	79,3	36,1
35-44	45,9	83,5	23,7
45-54	63,3	81,7	20,3
55-64	46,4	76,0	15,9
65+	60,1	82,1	11,3

Πίνακας 11: Κατανομή (%) των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας που βρήκαν εργασία

	Εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας		Σύνολο εργατικού δυναμικού 2013
	2008	2013	
Σύνολο ατόμων	75.145	35.853	
Τομείς οικονομικής δραστηριοποίησης			
Πρωτογενής	6,8%	9,4%	13,6%
Δευτερογενής	14,9%	13,1%	15,8%
Τριτογενής	78,3%	77,5%	70,6%
Μέγεθος επιχείρησης			
Ως 10 άτομα	67,2%	71,0%	60,2%
11-19 άτομα	11,7%	6,4%	8,4%
20-49 άτομα	6,3%	5,8%	7,4%
50 και πάνω άτομα	5,9%	11,9%	14,0%
Άγνωστος αλλά πάνω από 10 άτομα	8,9%	5,0%	10,0%
Πλήρης / Μερική Απασχόληση			
Πλήρης		71,7%	91,8%
Μερική		28,3%	8,2%
Μόνιμη / Προσωρινή απασχόληση			
Μόνιμη	60,1	62,0%	90,2%
Προσωρινή	39,8	38,0%	9,8%
Συνολική διάρκεια προσωρινής σύμβασης εργασίας			
Έως 6 μήνες	40,1%	52,3%	45,6%
7 - 12 μήνες	40,4%	39,0%	29,3%
12 - 24 μήνες	16,4%	5,8%	5,4%
Άνω των 25 μηνών	3,1%	2,9%	19,7%
Ώρες συνήθους απασχόλησης			
Έως 10 ώρες/εβδομάδα	2,3%	1,5%	1,2%
από 11 έως 20 ώρες/εβδομάδα	10,4%	16,0%	4,8%
Από 21 έως 34 ώρες/εβδομάδα	13,8%	18,3%	10,2%
από 35 έως 40 ώρες/εβδομάδα	47,3%	39,7%	48,6%
από 41 έως 50 ώρες/εβδομάδα	19,6%	16,8%	21,6%
άνω των 50 ωρών/εβδομάδα	6,7%	7,7%	13,4%

Πίνακας 12: Εξερχόμενοι από την αγορά εργασίας, βασικά χαρακτηριστικά

	2008	2013
Σύνολο εκροών από την αγορά εργασίας	126.517	215.213
ΦΥΛΟ		
Άνδρες	44,2%	42,4%
Γυναίκες	55,8%	57,6%
Ομάδες ηλικιών		
15-19	2,6%	2,3%
20-29	16,3%	10,1%
30-39	14,9%	19,7%
40-49	12,5%	19,3%
50-59	25,2%	24,4%
60+	28,6%	24,1%
Λόγος που σταμάτησε να εργάζεται		
Απολύθηκε	4,8%	18,6%
Η εργασία του ήταν περιορισμένης διάρκειας και τελείωσε	16,7%	15,7%
Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	2,7%	2,8%
Παραιτήθηκε για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους	8,0%	3,3%
Λόγω εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης	0,9%	0,4%
Στρατεύθηκε	0,2%	0,6%
Λόγω ασθένειας ή ανικανότητας για εργασία	6,5%	4,3%
Πήρε πρόωρη σύνταξη	2,1%	2,5%
Συνταξιοδοτήθηκε	46,7%	37,2%
Για άλλους λόγους	11,4%	14,5%
Θα θέλατε να έχετε μια εργασία		
Δεν αναζητά εργασία ωστόσο θα ήθελε να είχε μία	16,8%	29,4%
Δεν θέλει να έχει εργασία	83,2%	70,6%
Προσωπική θεώρηση κατάστασης απασχόλησης		
Απασχολούμενος	7,3%	3,6%
Άνεργος	24,8%	45,3%
Μαθητής - Σπουδαστής	5,0%	3,1%
Συνταξιούχος	38,4%	30,2%
Μη εργαζόμενος για λόγους υγείας	3,5%	3,4%
Νοικοκυρά	15,0%	9,7%
Λουπές Περιπτώσεις	6,1%	4,6%
Θέση στο επάγγελμα 1 χρόνο πριν		
Εργοδότης	4,9%	5,1%
Αυτοαπασχολούμενος	21,7%	24,4%
Μισθωτός	68,9%	66,5%
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	4,5%	4,0%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (Β' τρίμηνο)

Πίνακας 13: Βασικά χαρακτηριστικά των κρυφών άνεργων

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Σύνολο κρυφών άνεργων	85.549	104.110	99.417	111.218	133.027	150.860
	Σε απόλυτα μεγέθη					
	Ως ποσοστό του συνόλου					
2. Φύλο						
Άνδρες	21,1	25,3	25,0	24,3	30,0	28,7
Γυναίκες	78,9	74,7	75,0	75,7	70,0	71,3
3. Ηλικιακή ομάδα						
15-24 ετών	22,0	23,6	19,1	19,1	22,3	17,4
25-29 ετών	16,9	13,0	15,2	14,2	9,5	8,5
30-39 ετών	25,2	25,2	26,0	24,7	25,6	25,6
40-49 ετών	18,7	17,7	18,4	22,8	20,8	21,9
50+ ετών	17,2	20,6	21,3	19,2	21,8	26,6
4. Εκπαιδευτικό επίπεδο						
Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ και άνω	10,1	7,5	9,6	10,1	11,1	12,9
Πτυχίο Τεχνικής Σχολής	11,4	13,3	13,2	12,0	13,3	12,5
Απολυτήριο Λυκείου	39,8	42,0	37,0	36,2	43,5	43,1
Έως απολυτήριο Δημοτικού	38,7	37,2	40,1	41,7	32,1	31,5
5. Κύρια ασχολία ένα χρόνο πριν						
Συμμετείχε στο εργατικό δυναμικό	23,1	17,8	22,8	30,5	27,5	36,1
<i>Εργαζόταν</i>	6,3	5,6	6,9	6,9	7,7	6,4
<i>Ήταν άνεργος</i>	16,8	12,2	15,9	23,6	19,8	29,7
Δεν συμμετείχε στο εργατικό δυναμικό	76,9	82,2	77,2	69,5	72,5	63,9
<i>Ήταν μαθητής ή σπουδαστής</i>	18,7	21,6	17,7	15,8	20,6	17,1
<i>Ήταν συνταξιούχος</i>	1,6	3,9	3,2	3,7	6,6	6,3
<i>Ήταν ανίκανος για εργασία</i>	4,5	5,1	4,5	2,5	3,0	4,9
<i>Ήταν νοικοκυρά</i>	48,7	47,1	45,8	43,9	38,8	33,9
<i>Υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία</i>	0,9	0,8	0,0	0,9	0,6	0,3
<i>Λοιπές περιπτώσεις</i>	2,4	3,8	6,0	2,7	2,8	1,4
6. Είχαν εργαστεί στο παρελθόν με τελευταία εργασία πριν από						
Δεν είχαν εργαστεί στο παρελθόν	51,0%	46,1%	46,8%	48,3%	49,7%	40,6%
15+ έτη	8,6%	7,0%	5,7%	4,7%	5,0%	6,3%
10 -15 έτη	9,8%	10,1%	8,2%	8,6%	5,8%	5,9%
5 - 10 έτη	28,6%	23,0%	17,7%	15,3%	13,8%	12,9%
3 - 5 έτη	1,9%	13,8%	21,6%	21,3%	13,7%	18,0%
έως 2 έτη	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%	12,0%	16,3%
7. Πηγές συντήρησής κατά το τελευταίο τρίμηνο						
σύνταξη ή άλλα ατομικά εισοδήματα	11,9	12,7	12,6	12,2	14,5	13,7
από άλλα άτομα του νοικοκυριού	72,7	65,3	67,0	64,3	66,1	67,3
από άτομα που δεν ανήκουν στο νοικοκυριό	8,6	14,2	10,1	10,5	9,9	11,1
επιδόματα ή βοηθήματα	3,8	3,9	7,6	9,5	5,1	4,9
δεν γνωρίζει / δεν απαντά	3,0	3,9	2,7	3,5	4,4	3,0

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων ΕΕΔ (β' τρίμηνο)

Πίνακας 14: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος ήταν εντός του εργατικού δυναμικού

	2008	2013
Σύνολο ατόμων	19.736	54.458
Κατάσταση απασχόλησης ένα χρόνο πριν		
Εργαζόταν	27,2	17,7
Ήταν άνεργος	72,7	82,2
Έχει εργασιακή εμπειρία		
Ναι	73,9	81,5
Όχι	26,1	18,5
Λόγος που σταμάτησε να εργάζεται		
Απολύθηκε	11,2	37,7
Η εργασία του ήταν περιορισμένης διάρκειας και τελείωσε	31,4	24,2
Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	10,4	4,6
Παραιτήθηκε για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους	17,3	2,9
Λόγω εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης	1,6	0,0
Στρατεύθηκε	0,0	2,6
Λόγω ασθένειας ή ανικανότητας για εργασία	10,1	5,7
Πήρε πρόωρη σύνταξη	0,0	0,7
Συνταξιοδοτήθηκε	3,7	3,6
Για άλλους λόγους	14,2	17,9
Κύριοι κλάδοι προηγούμενης εργασίας		
Γεωργία, δασοκομία & αλιεία	7,3	1,1
Μεταποίηση	15,2	12,3
Κατασκευές	4,5	15,2
Χονδρικό & Λιανικό Εμπόριο	14,1	20,8
Μεταφορές	6,4	0,7
Ξενοδοχεία & Εστιατόρια	17,9	15,3
Ενημέρωση & επικοινωνία	0,0	5,8
Χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	3,2	1,6
Επιστημονικές & τεχνικές δραστηριότητες	2,2	3,9
Διοικητικές δραστηριότητες	1,9	1,2
Δημόσια Διοίκηση	3,9	3,2
Εκπαίδευση	8,1	5,4
Δραστηριότητες Υγείας & Μέριμνας	3,3	4,0
Τέχνες, διασκέδαση & ψυχαγωγία	1,6	2,1
Άλλες δραστηριότητες	4,7	1,0
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	5,7	4,3
Θέση στο επάγγελμα προηγούμενης εργασίας		
Εργοδότης	5,9	5,2
Αυτοαπασχολούμενος	6,8	10,0
Μισθωτός	85,4	83,1
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	1,9	1,6
Ανώτερο συμπληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης		
ΑΕΙ/ΤΕΙ	15,5	16,8
Τεχνική Εκπαίδευση	13,5	16,0
Λύκειο	30,7	38,6
έως Γυμνάσιο	40,4	28,6
Ομάδες ηλικιών		
15-19	2,6	1,8
20-24	8,8	6,0
25-29	21,0	10,0
30-34	14,5	14,4
35-39	6,4	15,2
40-44	12,9	13,4
45-49	12,8	13,8
50-54	8,9	5,9
55-59	5,0	10,4
60-64	6,4	7,1
65-69	0,5	1,9

Πίνακας 15: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος ήταν εκτός του εργατικού δυναμικού

	2008	2013
Σύνολο ατόμων	65.815	96.402
Κύρια ασχολία 1 χρόνο πριν		
Ήταν μαθητής ή σπουδαστής	24,4	26,8
Ήταν συνταξιούχος	2,1	9,9
Ήταν ανίκανος για εργασία	5,9	7,7
Ήταν νοικοκυρά	63,3	53,0
Υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία	1,2	0,5
Λοιπές περιπτώσεις	3,1	2,2
Έχει εργασιακή εμπειρία		
Ναι	41,5	46,9
Όχι	58,5	53,1
Λόγος που σταμάτησε να εργάζεται		
Απολύθηκε	6,1	18,4
Η εργασία του ήταν περιορισμένης διάρκειας και τελείωσε	13,3	20,0
Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	18,9	6,1
Παραιτήθηκε για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους	17,0	8,4
Λόγω εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης	12,9	5,1
Στρατεύθηκε	0,0	1,2
Λόγω ασθένειας ή ανικανότητας για εργασία	8,3	6,7
Πήρε πρόωρη σύνταξη	0,0	0,2
Συνταξιοδοτήθηκε	4,8	21,0
Για άλλους λόγους	18,8	12,9
Ανώτατο συμπληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης		
ΑΕΙ/ΤΕΙ	8,6	10,7
Τεχνική εκπαίδευση	10,7	10,6
Λύκειο	42,6	45,6
Έως Γυμνάσιο	38,1	33,1
Ομάδες ηλικιών		
15-19	7,1	8,1
20-24	18,1	14,8
25-29	15,6	7,7
30-34	13,5	10,3
35-39	13,0	12,9
40-44	7,1	10,5
45-49	9,5	8,4
50-54	7,6	7,8
55-59	4,3	7,3
60-64	2,9	8,3
65-69	0,7	3,2

Πίνακας 16: Βασικά χαρακτηριστικά απογοητευμένων ανέργων που κατά το προηγούμενο έτος απασχολούταν ως νοικοκυρές

	2008	2013
Σύνολο ατόμων	41.672	51.073
Οικογενειακή κατάσταση		
Άγαμοι	4,9%	3,6%
Έγγαμοι	87,9%	92,4%
Χοίροι-ες / Διαζευγμένοι-ες	7,2%	3,9%
Ομάδες ηλικιών		
15-19	0,0%	0,5%
20-24	9,2%	1,5%
25-29	13,6%	6,7%
30-34	18,9%	15,4%
35-39	18,2%	22,0%
40-44	10,8%	17,1%
45-49	13,3%	10,1%
50-54	7,7%	10,7%
55-59	4,6%	9,6%
60-64	3,2%	5,1%
65-69	0,0%	1,3%
Ανώτατο συμπληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης		
ΑΕΙ-ΤΕΙ	6,3%	8,7%
Τεχνική εκπαίδευση	13,1%	11,2%
Λύκειο	34,3%	35,0%
Γυμνάσιο	18,0%	19,1%
Έως δημοτικό	28,3%	26,0%
Θέση στο επάγγελμα προηγούμενης εργασίας		
Δεν έχει ξαναπεραστεί	71,8%	76,5%
Εργοδότης	1,4%	0,0%
Αυτοαπασχολούμενη	2,2%	1,8%
Μισθωτή	23,3%	20,4%
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	1,3%	1,3%
Έτη που έχουν μεσολαβήσει από την τελευταία εργασία		
άνω των 20 ετών	13,9%	9,6%
10 - 20 έτη	43,1%	31,9%
6 - 10 έτη	43,0%	29,8%
3-5 έτη	0,0%	22,5%
1 - 2 έτη	0,0%	6,2%
Επάγγελμα τελευταίας εργασίας		
Ανώτερα στελέχη	6,3%	6,6%
Επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα	3,3%	4,2%
Τεχνικοί βοηθοί	6,4%	3,3%
Υπάλληλοι γραφείου	21,6%	22,9%
Πωλητές	28,6%	32,7%
Ειδικευμένοι αγρότες	4,4%	2,5%
Ειδικευμένοι τεχνίτες	8,9%	13,8%
Χειριστές σταθερών μηχανημάτων	4,0%	1,0%
Ανειδίκευτοι εργάτες	16,5%	13,1%

Πίνακας 17: Βασικά χαρακτηριστικά των υποαπασχολούμενων (απασχόληση =< 16 ωρών εβδομαδιαίως & επιθυμία απασχόλησης για περισσότερες ώρες)

	2008	2013
Σύνολο ατόμων	41.653	73.084
Ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού	0,9	2,0
ΦΥΛΟ		
Άνδρες	28,3	39,9
Γυναίκες	71,7	60,1
Ώρες συνήθους απασχόλησης		
Έως 5 ώρες/εβδομάδα	13,8	12,0
Από 6 έως 10 ώρες την εβδομάδα	30,0	32,6
Από 11 έως 16 ώρες την εβδομάδα	56,2	55,4
Ώρες που επιθυμεί να εργάζεται		
Έως 16 ώρες την εβδομάδα	1,4	1,5
Από 17 έως 24 ώρες την εβδομάδα	7,9	5,0
Από 25 έως 35 ώρες την εβδομάδα	25,7	14,1
Από 36 έως 40 ώρες την εβδομάδα	59,2	65,4
Περισσότερες από 41 ώρες την εβδομάδα	5,8	14,0
Ανώτερο συμπληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης		
ΑΕΙ/ΤΕΙ	37,4	25,8
Τεχνική εκπαίδευση	15,7	16,7
Λύκειο	21,7	26,4
Έως Γυμνάσιο	25,1	31,1
Καθαρές μηνιαίες αποδοχές (στο 50% που απάντησε)		
Μέχρι 499 Ευρώ	19,3	82,8
500 έως 699 Ευρώ	32,5	9,9
700 έως 799 Ευρώ	13,4	1,2
800 έως 899 Ευρώ	5,7	1,4
900 έως 999 Ευρώ	2,4	0,8
Άνω των 1.000 ευρώ	26,7	3,9
Ομάδες ηλικιών		
15-19	1,9	0,8
20-24	12,4	5,9
25-29	18,6	11,5
30-34	18,2	17,8
35-39	15,1	14,4
40-49 ετών	18,9	25,7
50+	13,8	23,4
Κύριοι κλάδοι δραστηριοποίησης		
Πρωτογενής Τομέας	8,1	8,7
Κατασκευές	3,3	13,3
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	7,4	7,0
Ξενοδοχεία - εστιατόρια	8,5	11,1
Εκπαίδευση	41,0	20,4
Δραστηριότητες Υγείας και Πρόνοιας	3,4	6,2
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	9,4	13,7
Θέση στο επάγγελμα		
Εργοδότης	0,7	1,5
Αυτοαπασχολούμενος	21,8	20,6
Μισθωτός	71,8	71,4
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	5,7	6,5
Μέγεθος επιχείρησης		
Ως 10 άτομα	74,9	80,2
Πάνω από 10 άτομα	25,1	19,8
Κύρια ασχολία 1 χρόνο πριν		
Εργαζόταν	84,0	91,2
Ήταν άνεργος	9,7	7,0
Ήταν μαθητής ή σπουδαστής	3,8	0,6
Ήταν ανίκανος για εργασία	0,0	0,2
Ήταν νοικοκυρά	1,9	0,7
Υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία	0,6	0,3

7. Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Barrett S. (2002), "Integrating Hidden Unemployment into Measures of Labour Market Health," Centre for Labour Research, University of Adelaide, mimeo
- Blanchard, O. J., & P. Diamond (1990), "The cyclical behavior of the gross flows of U.S. workers" *Brookings Papers on Economic Activity*, 21(2), 85{156
- Buss T.F. & Redburn F.S. (1988), *Hidden unemployment: Discouraged Workers and public policy*, Praeger Publishers, New York.
- Castillo M. (1988), "Persons Outside the Labour Force who Want a Job", *Monthly Labour Review*, July 1998, pp. 34-41.
- Davis S.J. (2008), "Business volatility, job destruction and unemployment", Working Paper 14300, National Bureau of Economic Research(NBER).
- Davis S.J., Schuh S., Haltiwanger J.C. (1998), *Job creation and destruction*, MIT Press.
- Elliott L. & Dockery A. M. (2006), "Are the "hidden unemployed" unemployed?", Center for Labor Market Research DISCUSSION PAPER SERIES 06
- Elsby M., Hobijn B., Sahin A. (2008), "Unemployment dynamics in the OECD", Working Paper 14617, National Bureau of Economic Research (NBER).
- Ernst E. (2010), Determinants of unemployment flows: Labour market institutions and macroeconomic policies, International Labour Organization, International Institute for Labour Studies
- Flaim P. (1973), "Discouraged workers and changes in unemployment", *Monthly Labour Review*, march 1973, pp. 8-14
- Flinn C. J., & J. J. Heckman (1983), "Are unemployment and out of the labor force behaviorally distinct labor force states?" *Journal of Labor Economics*, 1(1), 28[42].
- Fuchs J. (1995), "Long-Term Labour Force Projections for Germany - the Concept of the Potential Labour Force", *IAB labour market research topics* (11).
- Gastwirth J. (1973), "Estimating the number of 'hidden unemployed", *Monthly Labour Review*, March 1973, pp. 17-25.
- Gomes P. (2010), "Labour Market Flows: Facts from the United Kingdom", IZA DP No. 5327
- Hamermesh D. S., A. Rees (1993), *The Economics of Work and Pay*, New York, NY: Harper Collins College Publishers
- Hazans M. (χ.χ.), "Looking for the Workforce: the Elderly, Discouraged Workers, Minorities and Students in the Baltic Labour Markets", Paper prepared for the European Commission's 5th Framework project "Regional Labour Market Adjustment in the Accession Candidate Countries
- Holst E., C. K. Spieß (2002), "The transition into work – specialities for the hidden labour force in comparison to other economically inactive persons", German Institute for Economic Research Discussion Paper 428
- Husmanns R., F. Mehran & V. Verma (1990), *Survey of economically active population, employment, unemployment and underemployment: An ILO manual on concepts and methods*, Genf: International Labour Office (Second impression 1992).
- Johansson K. (2006), "Do labor market flows affect labor-force participation?", IFAU Working Paper 2006:17

- Joyce M., J. Jones, & J. Thomas (2003), "Non-employment and labour availability," Bank of England Quarterly Bulletin, (Autumn), 291{303.
- Mincer J. (1973), "Determining who are the 'hidden unemployed'", *Monthly Labor Review* 96 (march. 27-30).
- Mitchell W.F. & Carlson E. (2000), "Beyond the unemployment rate- labour underutilisation and unemployment in Australia and the USA", Working Paper 00-06, November Centre of Full Employment and Equity, Newcastle
- Mitchell W.F. (2000), "Hidden Unemployment in Australia and the United States – Updated Estimates", *Centre of Full Employment and Equity Working Paper No. 00-08*, University of Newcastle, November.
- Mitchell W.F. (2007), "Hidden Unemployment in Australia 2007", Center of Full Employment and Equity, Working Paper No. 07-05
- Norwood J. & Tanur J. (1994), "The Polls-A Review: Measuring Unemployment in the Nineties", *Public Opinion Quarterly*, Vol. 58, pp. 277-294.
- OECD (1968), "Improved statistics on Unemployment: First Step in Preventing Prolonged Joblessness and Poverty", *OECD Observer*, No. 37, December 1968, pp 8-10.
- Perry G.L. (1971) "Labour Force Structure, Potential Output and Productivity", *Brookings Papers on Economic Activity*, 3: 533-565
- Petrongolo B., Pissarides C.A. (2008), "The ins and outs of European unemployment", *American Economic Review*, vol. 98, no. 2, pp. 256-262
- Ravenna F. & Walsh C.E. (2011), "Business Cycles and Labor Market Flows with Skill Heterogeneity in a Monetary Policy Model", IDEAS
- Richard Denniss R. (2001), "Measuring Employment in the 21st Century. New measures of underemployment and Overwork", The Australia Institute Work Paper Number 36
- Rosen, C. (1973), "Hidden Unemployment and Related Issues", *Monthly Labor Review* 98 (march: 31-37).
- Ross R. (1985), "Improved Labour Market Information: Beyond the Unemployment Statistics", *Australian Bulletin of Labour*, September, pp. 236-245
- Shimer R. (2007), "Reassessing the ins and outs of unemployment," Working Paper 13421, National Bureau of Economic Research (NBER).
- Shiskin J. (1976), "Employment and Unemployment: The doughnut or the hole", *Monthly Labor Review*, February 1976, pp 3-1
- Stein R. (1967), "Reasons for non participation in the labour force", *Monthly Labour Review*, July, Vol. 90(7), pp. 22-27.
- Stockhammer E., Klär E. (2008), "Capital accumulation, labour market institutions, and unemployment in the medium run", Discussion Paper 834, German Institute for Economic Research (DIW).
- Torres S. (2013), "Labour market worker flows estimates for Portugal", 8th Workshop on LFS Methodology Statistics on Labour Market Dynamics, Gdansk, 23rd May, 2013
- Wooden M. (1996), "Hidden unemployment and underemployment: Their nature and possible impact on future labour force participation and unemployment", NILS Working paper No. 140, NILS, Adelaide